

**EKONOMI
HÖGSKOLAN**
Lunds universitet

**Kandidatuppsats
FEK 582
HT 2004**

Kan man lita på revisorer?

En studie av förtroendet för revisorer

Författare

Cecilia Eisen
Johanna Mannerstam
Nils Stiernstedt

Handledare

Gunnar Wahlström

Sammanfattning

Uppsatsens titel: Kan man lita på revisorer? En studie av förtroendet för revisorer

Seminariedatum: 2005-01-11

Ämne/Kurs: FEK 581 Kandidatseminarium, 10 poäng

Författare: Cecilia Eisen, Johanna Mannerstam och Nils Stiernstedt

Handledare: Gunnar Wahlström

Nyckelord: förtroende, revisor, revision, reglering och etik

Syfte: Uppsatsens syfte är att kartlägga intressenternas förtroende för revisorer och därigenom utreda hur det är ställt med förtroendet för revisorerna och den finansiella information dessa granskar. Vi ämnar dessutom belysa de konsekvenser och risker som föreligger ett minskat förtroende för revisorer.

Metod: För att uppfylla uppsatsens syfte har vi valt att göra en kvalitativ undersökning. Våra primärdata har bestått av 13 intervjuer med representanter från urvalsgruppen bestående av finansanalytiker, ekonomichefer och revisorer. Sekundärdata, vilken legat till grund för främst litteraturgenomgången, har i första hand inhämtats från internationellt publicerade artiklar.

Litteraturgenomgång: Litteraturgenomgången behandlar inledningsvis ett avsnitt om förtroende i allmänhet. Därefter redogörs för förtroendeskapande inom revision innefattade redovisningsreglering och förtroendets tre byggstenar.

Resultatredovisning: I resultatredovisningen redogörs för respondentsvaren. Först redovisas respondenternas svar under respektive respondentgrupp för att därefter redovisas i en resultatjämförelse där samtliga respondent svar redovisas under teman vilket bidrar till att klargöra de likheter och olikheter som finns mellan respondenterna i urvalsgruppen.

Slutsatser: Undersökningen visar att intressenterna idag generellt sett har förtroende för revisorerna. Detta förtroende har sin grund i dels den lagstadgade regleringen, dels självregleringen i form av yrkesetiska regler utarbetade av professionen själv. Genom att införliva den empiriska undersökningen med den historiska utvecklingen av regleringen på området går det att utläsa att finansiella kriser ligger bakom ökat krav av säkerställd finansiell information och således ökat behov av förtroende för revisorerna. Detta behov tillgodoses genom förändrad reglering på redovisningsområdet.

Abstract

Title: Can one trust the auditor? A study of trust for auditors

Seminar date: January 11th, 2005

Course: Bachelor thesis in Business Administration, 10 Swedish Credits
(15 ECTS)

Authors: Cecilia Eisen, Johanna Mannerstam and Nils Stiernstedt

Advisor: Gunnar Wahlström

Key words: trust, auditor, auditing, regulation and ethics

Purpose: The purpose of this thesis is to identify the trust of interested parties towards auditors and the financial information audited by them. We also intend to highlight the effects, consequences and risks of a possible decrease in trust for auditors.

Methodology: We have chosen a qualitative approach. Our primary data consists of an empirical research including thirteen interviews with analysts, CFOs and auditors. The theoretical review includes secondary data primarily based on international articles and books.

Theoretical perspectives: The theoretical review includes theories about trust in general, followed by how trust is created within accounting through regulation and ethics.

Empirical foundation: In our empirical study we have made detailed description of our interviews. Results are presented for each group of respondents, followed by a presentation of the results by themes in order to facilitate the interpretation process. Thereby we highlight the differences between the interested parties.

Conclusions: Our empirical study has shown that, in general, the interested parties trust auditors. The trust origin through regulation by law and by professional ethics developed by auditors themselves. When combined, the empirical study and the history of regulation of accounting show that financial crises have caused increased demand for reliable financial information and thus an increased need for trust. This need is fulfilled through regulation changes within the field of accounting.

Innehållsförteckning

1	INLEDNING.....	5
1.1	PROBLEMBAKGRUND.....	5
1.2	PROBLEMOMRÅDE.....	6
1.3	FORSKNINGSFRÅGA.....	8
1.4	SYFTE.....	8
1.5	AVGRÄNSNINGAR.....	8
1.6	DISPOSITION.....	9
2	METOD.....	10
2.1	METODOLOGISK POSITIONERING.....	10
2.2	VAL AV METOD.....	10
2.3	DATAINSAMLING.....	11
2.3.1	Primärdata.....	12
2.3.2	Sekundärdata.....	12
2.4	PRAKTISKT TILLVÄGAGÅNGSSÄTT.....	12
2.4.1	Urvalsgrupp.....	12
2.4.2	Presentation av respondenterna och deras informationsbehov.....	13
2.4.3	Insamling av primärdata.....	14
2.4.4	Insamling av sekundärdata.....	15
2.5	METODPROBLEM.....	16
2.5.1	Källkritik.....	16
2.5.2	Validitet.....	17
2.5.3	Reliabilitet.....	18
2.6	KAPITELSAMMANFATTNING.....	18
3	LITTERATURGENOMGÅNG.....	19
3.1	FÖRTROENDE.....	19
3.1.1	Baser för förtroende.....	20
3.1.2	Förtroende i professionella relationer.....	22
3.2	REDOVISNINGSREGLERING.....	22
3.2.1	Reglering i Sverige.....	24
3.2.2	Revisorns uppgift och roll.....	27
3.3	FÖRTROENDETS TRE BYGGSTENAR.....	28
3.3.1	Integritet och objektivitet samt opartiskhet och självständighet.....	29
3.3.1.1	Oberoendeanalys.....	30
3.3.2	Tystnadsplikt och upplysningsplikt.....	31
3.3.3	Kompetens och yrkesutövning.....	31
3.4	KAPITELSAMMANFATTNING.....	32
4	RESULTATREDOVISNING.....	34
4.1	REDOGÖRELSE AV RESPONDENTSVAR.....	34
4.1.1	Finansanalytiker.....	34
4.1.2	Ekonomiechefer.....	36
4.1.3	Revisorer.....	39
4.2	RESULTATJÄMFÖRELSE.....	41
4.3	KAPITELSAMMANFATTNING.....	44
5	SLUTDISKUSSION.....	45
5.1	INLEDANDE DISKUSSION.....	45
5.2	PRAKTISKT BIDRAG - FORSKNINGSFRÅGAN BESVARAS.....	45
5.3	TEORETISKT BIDRAG.....	47
5.4	REFLEKTION ÖVER STUDIENS SLUTSATSER.....	50
5.5	FÖRSLAG TILL FRAMTIDA STUDIER.....	51
	REFERENSLISTA.....	52
	BILAGA 1.....	56

1 Inledning

Detta kapitel behandlar problembakgrunden utifrån vilken problemområdet utkristalliserats som i sin tur ligger till grund för uppsatsens forskningsfråga. Vidare presenteras syftet vilket genomsyrar hela uppsatsen och visar läsaren avsikten med uppsatsen. Kapitlet avslutas med en kort presentation av uppsatsens fortsatta disposition för att ge läsaren en överblick av fortsatta kapitel och innehåll.

1.1 Problembakgrund

Kan man lita på revisorer? Så lyder rubriken till Brandinger och Linghede artikel i Svenska Dagbladet 2004-10-04.¹ Förtroendebatten rasar, både internationellt och i Sverige, och har gjort så de senaste åren. Skandaler, så som Enron, Worldcom och Parmalat, har lett till en het diskussion kring revisorns yrkesutövning och förtroendet för denne.

Bakgrunden till den förtroendekris som idag råder ligger i utvecklingen av synen på externredovisning. Det som förändrade synen och satte fart på externredovisningskraven i Sverige var Kreuger-kraschen i början av 1930-talet. I ett slag förlorade små- och storsparare, banker och företag pengar på affärer på grund av otillräcklig information. Några år tidigare inträffade börskraschen på Wall Street i USA med den stora depressionen som följd. De samhällsbevarande krafterna insåg vikten av att snabbt öka förtroendet för kapitalmarknaden. Ett medel för det blev skärpta krav på företagets externa rapportering. Behovet av extern redovisning kommer således utav två orsaker: dels för att öka tilliten mellan olika parter vid företagsaffärer, dels för det kapitalistiska systemet i form av en fri kapitalmarknad, för privata företag i allmänhet och börsnoterade i synnerhet, som växt fram.²

Efter Kreugerkraschen ökade således behovet av kontroll och insyn i företagets räkenskaper. Syftet med kontrollen var att företagen skulle förmedla en sann och verklig bild av deras räkenskaper så att kapitalmarknaden skulle få möjlighet att fatta rationella beslut. Även staten fick intressen i att kontrollera företagen bättre, då de ansåg att man med hjälp av företag kunde säkra en industriell och samhällsenlig tillväxt. Vid den rådande tidpunkten var det mycket få som var kunniga inom revisionsområdet, varför det blev naturligt att revisorerna själva var med och skapade de nya reglerna och lagarna. Revisorerna intog en central roll i utformningen av god redovisningspraxis.³ Den starka sammanhållning som

¹ Brandinger & Linghede (2004) [www]

² Gröjer (1998) s. 16f

³ Jönsson (2004) s. 7

fanns inom revisorskåren, och deras professionella engagemang vid redovisningsproblem, stärkte deras auktoritet gentemot omgivningen. Revisionsbyråernas stora tillgång var deras förtroendekapital.⁴

I samband med den ökade internationaliseringen av företagsfusionerna i början av 1950-talet ökade behovet av revisionsbyråer som både kunde verka internationellt och erbjuda konsulttjänster. När revisionsbyråerna utökades till antalet och blev allt större, ökade också konkurrensen. Revisionsbyråerna blev tvungna att pressa revisionspriserna, och då samtidigt finna alternativa intäktsmöjligheter. Steget till att utveckla konsultverksamheter var naturligt och intog en mer central roll i deras verksamhet. Professionaliteten fick ge vika för en ökad standardisering av revisionsprocessen som ett naturligt steg för att öka effektiviteten. När rekryteringsbehovet ökade fick revisionsbyråerna ge efter med sitt krav om revisionskunskap. På grund av revisionsbyråernas starka ställning i samhället kunde de motstå intressenternas krav att deras nära samarbete med företagen borde begränsas då det ifrågasatte deras oberoende. Revisorskåren motarbetade detta med argumentet att de var till större nytta än skada för företagen med hänvisning till att deras kunskaper om företagen ökade vilket i sin tur underlättade revisionen.⁵ Resultatet av denna process har lett till ”underauditing”, där revisorn till fördel för att debitera färre timmar accepterar en högre riskprofil.⁶

Den externa redovisningen har en central roll som informationskälla för intressenter då alternativ inte existerar. Jönsson (1985) har i sin studie *Eliten och normerna – drivkrafter i utvecklingen av redovisningspraxis* visat på att revisorer är en ansedd och respekterad yrkesgrupp.⁷ Det är revisorns arbete att granska bolagets årsredovisning och bokföring samt styrelsen och VDs förvaltning men förutsättningen för att informationen ska vara av betydelse är att intressenterna, de som är i behov av den, har förtroende för revisorerna och deras arbete. Revisorns dubbelroll som både rådgivare och revisor är starkt ifrågasatt och 2002 infördes ny lagstiftning på området med tydliggörande av kraven på revisorns oberoende samt en analysmodell över revisorns oberoende som skall beaktas innan revisorn åtar sig ett uppdrag såväl som under och efter uppdraget.⁸ Det man kan fråga sig är huruvida revisorns ord egentligen är något att lita på eller om det är en uppfattning baserad på felaktiga grunder.

1.2 Problemområde

Utifrån bakgrunden kan en konflikt mellan intressenternas behov av information och förtroende för den information som förmedlas utkristalliseras. Intressenter är grupper både i och utanför företaget med olika intressen och är således i behov av

⁴ Jönsson (2004) s. 10

⁵ Jönsson (2004) s. 8ff

⁶ Jönsson (2004) s. 19ff

⁷ Jönsson (1985) s. 183ff

⁸ Revisorsnämnden (2003) s. 1 [www]

information om företaget för att bevaka och se efter dessa intressen. Intressenterna har dock inte själva möjligheten att kontrollera styrelsens arbete och således väljs en eller flera revisorer, vilka har intressenternas uppdrag att granska förvaltningen av organisationen. Intressenterna är i behov av tillförlitlig och korrekt informationen för att kunna fatta bästa möjliga beslut samtidigt som revisorerna är i behov av att förstärka sin trovärdighet, både externt och internt.⁹

Revision och revisorns arbete regleras i lag och god redovisningssed. I Aktieföretagslagen 10 kap 3 § anges att "[r]evisorn skall granska bolagets årsredovisning och bokföring samt styrelsens och den verkställande direktörens förvaltning. Granskningen skall vara så ingående och omfattande som god revisions sed kräver."¹⁰ Revisorskåren själv har utarbetat normer och rekommendationer som komplement till lagstiftningen att användas vid tolkningen av denna men även ställt upp yrkesetiska regler för att säkra sin ställning som profession. Det har dessutom blivit vanligt att revisionsbyråerna själva utformar kodex gällande etiskt handlande för att därigenom ytterligare stärka sitt förtroende gentemot intressenterna.* Trots detta brister förtroendet. Genom att undersöka de bakomliggande faktorerna för förtroende för revisorerna kan bristerna lokaliseras och därutav förklaras.

Revisionsberättelsen är den enda offentliga rapport från revisorn som intressenterna kan förlita sig på vid avgörandet om den information som förmedlas i årsredovisningen är tillförlitlig och korrekt eller ej.¹¹ Men för att intressenterna skall ha förtroende för informationen som kommuniceras krävs att de har förtroende för revisorn och dennes arbete. De senaste årens skandaler har dock påverkat omvärldens förtroende för revisorernas arbete. En följd av dessa skandaler har i USA lett till utformandet av Sarbanes-Oxley Act från 2002 med syfte att reglera ett professionellt förhållningssätt till revision. I denna regleras bland annat revisorns oberoende, dennes roll och sanktioner för värdepappersbedrägeri.¹² Denna lag omfattar inte enbart amerikanska företag utan även utländska, noterade på någon av de amerikanska börserna.¹³ I Sverige tillsattes den så kallade Förtroendekommissionen genom regeringsbeslut den 5 september 2002 med uppdrag att granska förtroendeskadliga företeelser inom det svenska näringslivet och föreslå åtgärder som kan förbättra förutsättningarna för näringslivet att bygga upp sitt förtroende.¹⁴

Ifrågasättandet av revisorns dubbelroll som revisor och konsult, missuppfattningar om revisorns roll och förväntningarna på denne, de ökade kraven från lagstiftaren såväl som normgivare samt medias inverkan som opinionsbildare ger alla indikationer att förtroendet för revisorer inte är vad det borde vara. Intressenternas

⁹ Eklöv (1998) s. 128

¹⁰ ABL 10:3

* jfr *Code of Conduct* [www]

¹¹ FARs Revisionsbok 2004 (2003) s. 62

¹² Rezaee (2004) s. 135

¹³ Sarbanes-Oxley Act of 2002, sektion 106 [www]

¹⁴ Förtroendekommissionen (2004) s. 1 [www]

förtroende sviker i en tid då missvisande information är vardag och ansträngningarna att finna relevant information, om möjligt, är kostnadskrävande. Problematiken mellan informationsbehovet och förtroendet har en nära koppling till risk och konsekvens. Gunnar Widhagen, auktoriserad revisor och tidigare ledamot i Revisorsnämnden, uttrycker det såhär:¹⁵

”Det är trots allt trovärdighet vi säljer och har vi inte trovärdighet själva, hur ska vi då kunna sälja?”
(Holmquist 2001)

1.3 Forskningsfråga

Utifrån ovanstående resonemang ämnar vi besvara följande forskningsfråga:

- Hur ser intressenternas förtroende för revisorerna ut?

1.4 Syfte

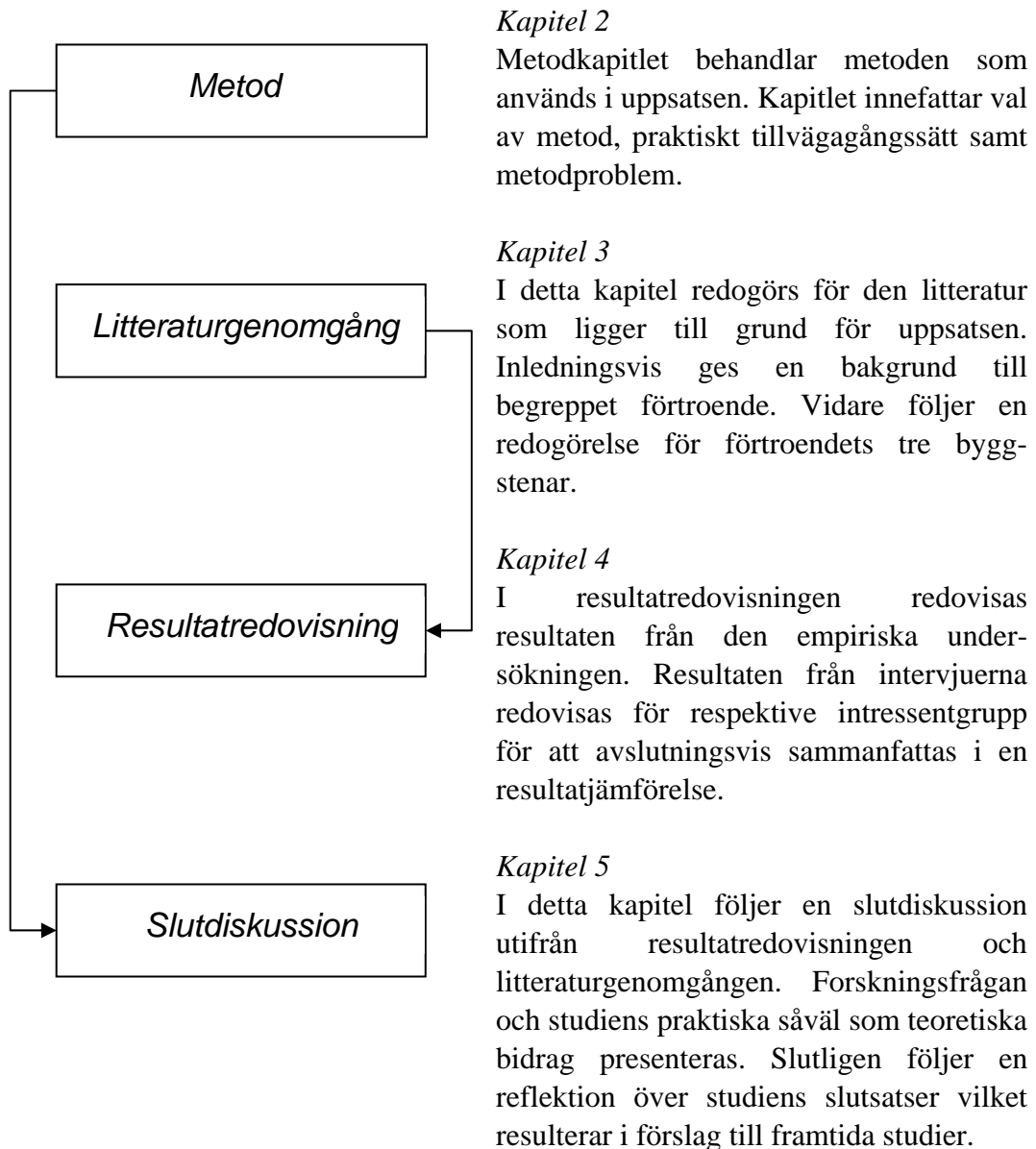
Uppsatsens syfte är att kartlägga intressenternas förtroende för revisorer och därigenom utreda hur det är ställt med förtroendet för revisionsbyråbranschen och den finansiella information som revisorn granskar. Utifrån denna kartläggning vill vi analysera på vilka grunder detta förtroende bygger och vad detta påverkas av. Vi ämnar dessutom belysa de konsekvenser och risker som föreligger vid ett minskat förtroende för revisorer.

1.5 Avgränsningar

För att uppfylla uppsatsens syfte och besvara forskningsfrågan krävs en avgränsning gällande intressenterna i undersökningen. Vi avser inte att undersöka revisionens alla intressentgrupper utan fokuserar på ett urval av dessa. De utvalda intressentgrupperna är företag representerade av ekonomichefer, investerare representerade av finansanalytiker samt revisorer. Vi har valt dessa då de, av olika anledningar, har behov av korrekt finansiell information varför deras förtroende för revisorerna är av betydelse.

¹⁵ Holmquist (2001) s. 24

1.6 Disposition

2 Metod

I detta kapitel behandlas och motiveras metoden som används vid studiens genomförande, vilken ligger till grund för den empiriska undersökningen. De metodval som gjort har sin utgångspunkt i uppsatsens forskningsfråga. Angreppssättet är av induktiv karaktär och tillvägagångssättet är att genomföra en kvalitativ undersökning av intressenternas förtroende för revisorer genom intervjuer. Genomgående i kapitlet kommer val av metod att motiveras samt metodproblem behandlas och alternativa metodval diskuteras.

2.1 Metodologisk positionering

Det finns olika tillvägagångssätt för att få fram kunskap. Generellt kan man göra en indelning i deduktivt tillvägagångssätt och induktivt tillvägagångssätt. Med en deduktiv metod tar man utgångspunkt i befintlig teori och syftar till att förklara verkligheten utifrån denna. I en induktiv metod tar man istället sin utgångspunkt i empirin och syftar till att bygga upp ny kunskap. Det finns ofta anledning att skilja mellan huruvida studiens syfte är normativt, det vill säga talar om vad något bör vara, eller deskriptivt, det vill säga hur något verkligen är.¹⁶ I empiriska studier, likt vår, är utgångspunkten verkligheten och praxis. Vi arbetar således induktivt då vi går från det specifika till det generella med deskriptivt syfte. Att istället arbeta deduktivt skulle innebära att en teori prövas, bekräftas eller avvisas på vissa data, och gången är således från det generella till det specifika.¹⁷

2.2 Val av metod

Empiriska undersökningar kan göras enligt kvalitativ eller kvantitativ metod, eller genom en kombination av dessa. Den grundläggande likheten mellan de båda metoderna är att de har gemensamma syften. Både det kvalitativa och det kvantitativa angreppssättet är inriktat på att ge en bättre förståelse för det samhälle vi lever i och hur enskilda människor, grupper och institutioner handlar och påverkar varandra.¹⁸

Den kvalitativa metoden kännetecknas av en närhet till forskningsobjektet. Forskaren försöker sätta sig in i den undersöktes situation och se världen utifrån dennes perspektiv och med utgångspunkt från detta skapa en djupare och mer

¹⁶ Artsberg (2003) s. 31ff

¹⁷ Rienecker & Stray-Jørgensen (2002) s. 160

¹⁸ Holme & Solvang (1997) s. 76

fullständig uppfattning av den studerade företeelsen.¹⁹ Denna metod lämpar sig väl vid exploaterande forskningsfrågor då undersökningen sker på djupet.²⁰ Kvantitativa undersökningar i sin tur syftar i första hand till att kvantifiera eller statistiskt beskriva ett fenomen.²¹ Forskaren arbetar ofta utifrån redan formulerade hypoteser och genom att gå på bredden i studien finna det gemensamma, det genomsnittliga eller representativa.²² Medan den kvalitativa undersökningen ämnar skapa förståelse för det undersökta ämnet den kvantitativa undersökningen att förklara detsamma, varför den kvalitativa metoden lämpar sig för vår uppsats.

Viktigt att påpeka är att dessa båda metoder inte helt och hållet ska ses som åtskilda. I många undersökningar kan man med fördel kombinera dessa huvudsakliga angreppssätt.²³ Sannolikt hade en kvantitativ undersökning, exempelvis genom enkäter, gett oss en större bredd vilket hade kunnat hjälpa oss att se mönster i attityderna, men syftet med uppsatsen är inte att göra generaliseringar utan skapa förståelse för intressenternas förtroende för revisorer. Då vi valt att göra en kvalitativ undersökning blir vikten av tolkningen av materialet större och kräver omsorgsfull iakttagelse av det studerade.

Problemet att få giltig information är mindre i kvalitativa undersökningar än i kvantitativa studier då forskaren i kvalitativa undersökningar har en större närhet till det studerade. Dock är detta inte problemfritt då forskarens upplevelse av situationen kan vara felaktig. Det är därför viktigt att vara observant på detta och klart medveten om hur hänsyn tas till detta. Likväl måste forskarens objektivitet och egna referensram beaktas för att inte färga tolkningen av materialet.²⁴

2.3 Datainsamling

Genom en sammanställning av olika typer av data kan man generera kunskap.²⁵ För att kunna göra detta möjligt måste två olika typer av data särskiljas: primär- respektive sekundärdata. Skillnaden mellan dessa är ändamålet de ursprungligen utformats för. Primärdata är data som är insamlad och anpassat efter den specifika studien, medan sekundärdata är sammanställd och genomförd av andra med ändamålet att tillgodose tidigare studier.²⁶ I denna studie kommer fokus att ligga på primärdata i form av intervjuer för att besvara uppsatsens forskningsfråga och generera uppsatsens praktiska bidrag. Emellertid kommer även sekundärdata att beaktas i form av tidigare genomförda studier inom revision. Dessa kommer främst att ligga till grund för uppsatsens teoretiska bidrag.

¹⁹ Holme & Solvang (1997) s. 92

²⁰ Halvorsen (1992) s. 82

²¹ Lundahl & Skärvad (1999) s. 202

²² Holme & Solvang (1997) s.78

²³ Holme & Solvang (1997) s. 88

²⁴ Holme & Solvang (1997) s. 94ff

²⁵ Artberg (2003) s. 45

²⁶ Lundahl & Skärvad (1999) s. 131

2.3.1 Primärdata

Data som aldrig tidigare behandlats och som insamlas i syfte att uppfylla undersöknings ändamål klassificeras som primärdata. En av de stora fördelarna med användningen av primärdata är just att den kan utformas så att den passar den genomförda undersökningen och på så vis bli mer användbar.²⁷ Primärdata i denna studie utgörs till största del av semistandardiserade intervjuer vilket möjliggjort att intervjuerna situationsanpassats. Uppsatsens syfte är att uppnå djup framför bredd vilket motiverat valet av användning av ostrukturerade svarsalternativ. Intervjuerna har även varit fria till sitt uttryck. Med en sådan utformning har fokus varit att få respondenten att fritt lyfta fram sina värderingar av situationen, sina åsikter, attityder och föreställningar i en högre grad än om utformningen hade varit mer standardiserad och strukturerad. Frågorna har även varit av dialogutvecklande karaktär vilket stimulerar respondenten att själv utveckla sina frågor och tankar om situationen.²⁸

2.3.2 Sekundärdata

Inom många områden av redovisningsforskningen finns befintlig data vilka har använts i denna studie. Att utnyttja redan utförda studier och dess data kan många gånger vara av god utredningsekonomi varför denna möjlighet ej förbisetts. Information av sådan typ är redan analyserad, men för ett annat syfte och blir därför ändamål för en sekundäranalys. En utgångspunkt för att denna skall vara brukbar är att all grunddata finns tillgänglig och är åtkomlig.²⁹ Sekundärdata i denna uppsats består främst av internationella artiklar inhämtade från ELIN, en elektronisk sökmotor för artiklar.

2.4 Praktiskt tillvägagångssätt

Tillvägagångssättet vid den kvalitativa undersökningen kan ta sig många uttryck. Vi har i vår studie valt att använda oss av intervjuer med representanter från de olika intressentgrupperna. Dessa har intervjuats både personligen och per telefon eller via Internet-korrespondens beroende på tillgänglighet och andra förhållanden.

2.4.1 Urvalsgrupp

De intressentgrupper som använts i undersökningen har valts då de utgör representanter för samhället och näringslivet samt kan antas besitta stor kunskap på området vilket är relevant för uppsatsens syfte. De intervjuade finansanalytikerna arbetar åt Sveriges största banker med flera års erfarenhet av finansbranschen. Respondenterna i denna urvalsgrupp analyserar företag i olika

²⁷ Halvorsen (1992) s. 72

²⁸ Lundahl & Skärvad (1999) s. 115ff

²⁹ Lundahl & Skärvad (1999) s. 131f

branscher och sektorer. Vi anser att detta bidrar till en mångfald då de kan anses representera ett större spektra av investerare. De ekonomichefer som vi valt att intervjua arbetar samtliga på företag noterade på Stockholmsbörsens O-lista. Dessa företag är av stor betydelse för näringslivet och samhället på grund av omsättning, de arbetstillfällen de skapar etcetera samt är tvungna enligt lag att anlita auktoriserade revisorer. Att de valda företagen i denna intressentgrupp inte är noterade på A-listan har sin orsak i att det varit svårigheter att få tag i önskat antal respondenter därifrån och för att uppnå enhetlighet inom urvalsgrupperna har vi valt att endast låta företag noterade på O-listan vara representerade. De intervjuade revisorerna är samtliga auktoriserade och kommer från några av Sveriges största revisionsbyråer. Anledningen till detta urval är att dessa revisorer oftast arbetar mot noterade företag och dessa auktoriserade revisorer besitter mångårig erfarenhet av revisionsyrket. Vi anser att vårt urval är tillräckligt stort för att uppfylla syftet med uppsatsen och besvara vår forskningsfråga samtidigt som materialet blir hanterbart på denna nivå.

Utifrån de identifierade intressentgrupperna har inte mindre än fyra och inte mer än fem respondenter valts. I urvalsprocessen har respondenternas relevans till studien ifrågasatts för att minimera risken att få fel svar från fel personer och då skapa en felaktig bild av verkligheten. Det är av stor vikt att respondenterna besitter tillräcklig kunskap för att intervjun skall vara givande och relevant. Vi har därför valt att använda finansanalytiker som representanter för investerare då dessa har kunskap på området. För att ingen grupp skall vara vare sig under- eller överrepresenterade har möjligheten till semistandardiserad intervju med ostrukturerade svarsalternativ använts för att på så vis kompensera det numerära övertaget någon eventuell grupp kan ha.

2.4.2 Presentation av respondenterna och deras informationsbehov

Investerare kräver trovärdig information för att kunna fatta rationella investeringsbeslut. Då finansanalytikers tjänster är riktade mot investerarna för att underlätta deras beslutsfattande kan de samlas under samma kategori.³⁰ Investerare likställs med aktieägare då dessa har gemensamma intressen: förränta investerat kapital. Vi låter finansanalytiker företräda aktieägare eftersom dessa är en heterogen grupp med varierande kunskap på området vilket skulle leda till svårigheter att finna representativa respondenter. Följande fyra finansanalytiker har intervjuats:

Markus Almerud, finansanalytiker sedan två år, verksam hos Handelsbanken

Stefan Andersson, finansanalytiker sedan fyra år, verksam hos Standard and Poor's

Thomas Johansson, finansanalytiker sedan nio år, verksam hos Enskilda Securities

³⁰ Eklöv (1998) s. 128

Henrik Saläng, finansanalytiker sedan fem år, verksam hos Handelsbanken

Ekonomiechefer har ett behov av revisorn då denne granskar, kontrollerar och bekräftar att ledningen utfört sina uppdrag korrekt och enligt god redovisningssed. Revisorns godkännande via revisionsberättelsen blir en kvalitetsstämpel gentemot företagets intressenter. Följande fem ekonomichefer har intervjuats:

Bernt Ingman, CFO på Munters med 25 års erfarenhet

Nils Lindholm, CFO på Billerud med 20 års erfarenhet

Bo Niveman, CFO på Duroc, verksam i ekonomibefattningar i ca 20 år

Stefan Sjölin, vVD och CFO på Karlshamns AB sedan fyra år

Thomas Thuresson, CFO på Alfa Laval, verksam i yrket i 23 år

Revisorer har en klar utbytesrelation med revision, eftersom allt som händer inom revisionsområdet är i revisorernas intresse då det påverkar deras levebröd. Revision i sin tur erhåller bidrag från de verksamma inom yrket då den erhåller deras erfarenheter och kompetens.³¹ Följande fyra revisorer har intervjuats:

Maria Gårdemyr, auktoriserad revisor med 16 års erfarenhet av revision, verksam hos KPMG

Caj Nackstad, auktoriserad revisor och partner i KPMG, verksam i yrket i 35 år

Anders Thulin, auktoriserad revisor med 19 års erfarenhet av revision, verksam hos Öhrlings PricewaterhouseCoopers

Bengt Wahlström, auktoriserad revisor med 25 års erfarenhet, verksam hos Deloitte

2.4.3 Insamling av primärdata

Tillvägagångssättet i uppsatsen har tagit sin början i kontakten med de intressenter vi valt att undersöka vilka vi har gjort införstådda i uppsatsens syfte samt vilken forskningsfråga vi ämnat besvara. Ett intervjuunderlag har utarbetats vilket använts under samtliga intervjuer och sänts till respondenterna några dagar före intervjuerna (se bilaga 1). Detta har resulterat i att respondenterna haft möjlighet att förbereda sig på de huvudsakliga frågorna och intervjuerna kunnat genomföras så smidigt som möjligt.

Intervjuerna har genomförts personligen eller via telefon alternativt genom Internet-korrespondens beroende på geografiska omständigheter såväl som respondenternas egna önskemål. Totalt har tretton intervjuer genomförts och använts med minst fyra respondenter från respektive intressentgrupp. Att ha färre än fyra respondenter ansåg vi skulle var för få för att bilda oss en djupare förståelse för intressenternas förtroende för revisorerna och deras yrkesutövning. Samtidigt har det valda antalet gett tillräcklig information för att besvara forskningsfrågan och uppfylla uppsatsens syfte. Intervjuerna har genomförts en och en vilket gjort att svaren lätt kunnat bearbetas i efterhand. Dessutom har inte

³¹ Eklöv (1998) s. 128

respondenterna kunnat påverkas av varandras svar eftersom ingen annan än vi och respondenten varit närvarande vid intervjutillfället.

Intervjufrågorna har varit strukturerade utifrån den litteraturgenomgång som följer i nästa kapitel för att täcka syftet med uppsatsen och lättare bearbeta svaren i resultatredovisningen och slutdiskussionen. Undersökningen har genomförts med hjälp av semistandardiserade intervjufrågor. Syftet med detta har varit flera. Dels har grundfrågorna haft till syfte att täcka in de aspekterna av fenomenet vi undersöker, dels har en vidare diskussion möjliggjorts. Respondenterna har kunnat tala fritt kring ämnet vilket ökat djupet i den erhållna förståelsen samtidigt som grundfrågorna kunnat styra samtalet i rätt riktning. Undersökningen hade likväl kunnat genomföras med standardiserade intervjufrågor och strukturerade svarsalternativ, vilket skulle ge mer enhetliga svar, men vi har ansett att detta skulle hämma den diskussion som vi tror varit viktig för att lyckas uppnå uppsatsens syfte.

Efter varje intervju har svaren noggrant sammanställts för att ge en så tydlig och korrekt bild av respondentens svar som möjligt. Vid de fall då oklarheter uppstått, och dessa inte varit möjliga att lösa, har respondenterna åter blivit kontaktade i ett led för att eliminera riskerna för att erhålla skeva resultat. Då samtliga intervjuer genomförts har svaren sammanställts från respektive intressentgrupp. Därefter har varje grupp analyserats var för sig och en enhetlig bild presenterats. Anomalier inom varje grupp har tolkats och diskuterats för att få en ökad förståelse för dessa. Ur respondentsvaren har slutsatserna växt fram och forskningsfrågan besvarats.

2.4.4 Insamling av sekundärdata

Sekundärdata har dels använts som grund för litteraturgenomgången, dels som inspirationskälla och kunskapsbank. Sekundärdata har använts vid utformandet av intervjuguiden genom att litteraturgenomgången ligger till grund för denna. I denna uppsats har sekundärdata erhållits i form av nationella såväl som internationella publikationer inhämtade från ELIN, fack- och kurslitteratur samt rådande lagstiftning och FARs rekommendationer. FAR har spelat en avgörande roll vid utformningen av redovisningsregleringen i Sverige varför vi funnit litteratur utgiven av FAR mycket bidragsgivande till uppsatsen. Utöver detta har vi även varit i kontakt med Sten Jönsson, professor vid Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet tillika framstående forskare inom redovisning och revision. De internationella tidsskrifter vi valt att använda oss utav är bland annat:

- The Academy of Management Review
- Accounting, Auditing & Accountability Journal
- Accounting, Organization and Society
- Journal of Business Ethics
- Managerial Auditing Journal

Anledningen till varför vi prioriterat internationella tidsskrifter är avsaknaden av ett motsvarande forum inom forskningen i Sverige. Exempelvis har Sten Jönssons

artiklar upprepade gånger publicerats i det internationella forumet. De sökord vi bland annat använt oss av är "trust", "auditing", "accounting regulations", "expectation gap" och "ethics". Utifrån de artiklar vi funnit med hjälp av dessa sökord har vi därefter kommit i kontakt med ytterligare publikationer.

2.5 Metodproblem

Ifrågasättandet av trovärdigheten hos primär- såväl som sekundärdata har en central roll i alla typer av undersökningar. Nedan följer en kritisk granskning av våra metodval samt en diskussion kring datas validitet och reliabilitet utifrån uppsatsens forskningsfråga och syfte. Avsikten med källkritik är att bestämma om källan mäter det den avser att mäta, om den är väsentlig för frågeställningen och om den är fri från systematiska felvariationer. Prövning av validitet, giltighet, och reliabilitet, tillförlitlighet, behöver i detalj utföras på olika sätt för skilda källor.³²

2.5.1 Källkritik

Det är viktigt att ha ett kritiskt förhållningssätt till sina källor. Källor som man hämtar information ifrån kan vara vinklade, ofullständiga eller medvetet tendensiösa.³³ Resultatet från en kvalitativ studie kan oftast inte generaliseras i samma utsträckning som en kvantitativ studie. Detta kan exempelvis bero på att förmågan att kvantifiera och statistiskt räkna ut resultaten. I en kvalitativ studie är det oftast svårt för den som intervjuar att avgöra om den som intervjuas verkligen säger "sanningen" eller om det exempelvis finns bakomliggande orsaker till att den som intervjuas väljer att inte berätta om vissa aspekter av ett problem. En intervjuare kan sällan veta vad det är som inte har sagts, utan bara försöka tolka och analysera det som faktiskt har sagts under en intervju. Problemet är inte lika stort med exempelvis enkäter, eftersom rädslan för att svara oftast är mindre på grund av anonymiteten. Detta kan vara ett möjligt problem i en studie som denna och det är därför viktigt att noggrant analysera och tolka intervjumaterialet så att inga förhastade slutsatser dras.³⁴ Med anledning av att vi använder oss av semistandardiserade intervjuer ges möjligheten att ställa följdfrågor för att förhindra sådana missuppfattningar. Dessutom har respondentsvaren redovisats anonymt i resultatredovisningen. Problematiken med att få rätt personer att ställa upp på intervju kan påverka reliabiliteten och validiteten.³⁵ För att minimera denna risk har respondenterna valts ut med eftertanke. Bland annat är de revisorer vi intervjuat auktoriserade och två av finansanalytikerna var rankade bland de tre bästa 2003³⁶ respektive 2004³⁷ av Affärsvärlden. Gällande sekundärdata har ett sätt att undersöka författarnas trovärdighet varit att kontrollera citering och

³² Eriksson & Wiederhiem (1999) s. 151

³³ Lundahl & Skärvad (1999) s. 134

³⁴ Merriam (1994) s. 86ff

³⁵ Lundahl & Skärvad (1999) s. 118

³⁶ Blecher (2003) s. 22, Blecher & Edling (2003) s. 24

³⁷ Blecher (2004) s. 39

referering av dem. Detta har gjorts med hjälp av Science Citation Index. Exempelvis har artikeln av Rousseau et al blivit citerad 145 gånger.³⁸

Eftersom det centrala i vår uppsats är att undersöka intressenternas förtroende för revisorer är det viktigt att vi i vår studie gör en så trovärdig tolkning som möjligt av informationen som lämnas av respondenterna. Att intervjua individer medför dock vissa risker. Respondenten kan till exempel drabbas av prestigebias, vilket innebär att denne inte visar den sanna verkligheten utan förskönar sin egen existens i denna.³⁹ Somliga respondenter kan även ha svårigheter att uttrycka sig vilket kan ge negativa effekter i svaren, medan de som uttrycker sig väl och inte finner några svårigheter i detta kan bedra forskaren. Lojalitet och rädsla gentemot företaget kan även det inverka på respondentens svar. Ett vanlig förekommande problem vid intervju är den så kallade intervjuareffekten som innebär att intervjuaren med kroppsspråk och gester påverkar respondentens svar. Vid telefonintervjuer försvinner således denna risk.⁴⁰ Vår medvetenhet av dessa aspekter har gjort oss uppmärksamma i kontakten med respondenterna.

När undersökningens resultat är sammanställt är det av stor vikt att kontrollera vilket brukvärde resultatet har. Syftet med vetenskap är att ständigt upptäcka djupare delar av verkligheten varför forskaren måste ta ställning till huruvida studiens resultat verkligen utgör grund för ny kunskap eller ny medvetenhet.⁴¹ Källgranskning kommer genomgående att ske för att just behålla relevansen och stringensen i uppsatsen.

2.5.2 Validitet

Validitet är ett mätinstruments förmåga att mäta det vi avser att mäta.⁴² Forskaren måste ifrågasätta huruvida svaren från respondenterna är relevanta för syftet med studien. Det är sällan möjligt att uppnå fullständig validitet, och det är således viktigt att vara medveten om mätinstrumentens begränsningar. Dessutom krävs ett ställningstagande till huruvida det undersökta och observerade är ett representativt urval för undersökningens syfte.⁴³ Vi har utformat intervjufrågorna noggrant och systematiskt för att lyckas med att mäta det vi avser att mäta. Vårt val av att använda intervjuer har å ena sidan fördelen att den öppnar för möjligheten för feedback vilket i sin tur minimerar risken för missförstånd. Nackdelen med intervjuer är å andra sidan att respondenterna har en möjlighet att slingra sig runt frågorna och således undvika att svara på frågorna vi ställt. Det finns alltid utrymme för tolkning av ord och begrepp. Vi är medvetna om att våra respondenter kan ha missuppfattat våra frågor och oavsiktligen bidragit med vilseledande svar då förtroende är ett mångfacetterat begrepp. Detta kan påverka studien negativt. Den semistandardiserade intervjuformen med ostrukturerade

³⁸ Science Cited Index [www]

³⁹ Dahmström (2000) s. 264

⁴⁰ Dahmström (2000) s. 264

⁴¹ Holme & Solvang (1991) s. 106

⁴² Eriksson & Wiederheim (1999) s. 40

⁴³ Lundahl & Skärvad (1999) s. 150f

svarsalternativ vi har valt minimerar denna risk då möjligheten att omformulera frågorna finns.

2.5.3 Reliabilitet

Reliabilitet omfattar frånvaron av slumpmässiga mätfel. Ett mätinstrument ska ge stabila och tillförlitliga utslag.⁴⁴ För att uppnå god reliabilitet handlar det om att mätningen inte skall påverkas av vem som utför den och under vilka förutsättningar den genomförs.⁴⁵ Vi kommer därför att beakta detta genomgående. Reliabilitet är en viktig förutsättning för validitet. Även ett utmärkt mätinstrument kan bli värdelöst om det används på fel sätt. Det gäller även att undvika slumpens inverkan på själva mätningen.⁴⁶ Reliabilitet är ett problem i tolkande utredningar och användning av sifferuppgifter kan ge ett starkare intryck av exakthet än vad de i verkligheten står för.⁴⁷ Trots detta problem skulle standardiserade frågor med slutna svar inte kunna ge oss det underlag som krävs för att besvara forskningsfråga och uppfylla uppsatsens syfte.

2.6 Kapitelsammanfattning

Då uppsatsen har till syfte att kartlägga intressenternas förtroende för revisorer blir angreppssättet av induktiv karaktär. Den metod som har valts är kvalitativ och genom intervjuer har vi för avsikt att skapa en djupare förståelse för det undersökta och därigenom kunna besvara forskningsfrågan. Primärdata som används i uppsatsen består i intervjuer med representativa respondenter ur respektive intressentgrupp vilka valts för att få så tillförlitligt underlag som möjligt. De intervjuer som gjorts har skett personligen, via telefon eller Internet-korrespondens med anledning av geografiska omständigheter såväl som respondenternas egna önskemål. Sekundärdata har inhämtats främst från internationellt erkända publikationer på området. Genomgående har kritisk granskning av använda källor gjorts för att öka uppsatsens trovärdighet. I nästkommande kapitel behandlas den litteratur som används för att klarlägga och belysa resultaten från den empiriska undersökningen.

⁴⁴ Eriksson & Wiederheim (1999) s. 40

⁴⁵ Lundahl & Skärvad (1999) s. 152

⁴⁶ Lundahl & Skärvad (1999) s. 152

⁴⁷ Eriksson & Wiederheim (1999) s. 40

3 Litteraturgenomgång

I detta kapitel redogör vi för den litteratur som ligger till grund för vår studie. Inledningsvis behandlas förtroende och hur detta byggs upp i allmänhet för att ge läsaren djupare förståelse för fenomenet. Vidare behandlas förtroende i koppling till revision. Litteraturen som tas upp utgör utgångspunkt vid kartläggningen av intressenternas förtroende som vi ämnar undersöka i empirin för beskriva fenomenet och således besvara forskningsfrågan samt uppfylla uppsatsens syfte.

3.1 Förtroende

Fenomenet förtroende har studerats av åtskilliga forskare utifrån en mängd olika discipliner. Ändå, eller kanske på grund av det, finns ingen universellt accepterad vetenskaplig definition av förtroende.⁴⁸ Rousseau, Sitkin, Burt och Camerer menar att den mest frekvent använda definitionen av förtroende är Mayer, Davis och Schoormans:⁴⁹

“The willingness of the party to be vulnerable to the actions of the other party based on the expectation that the other will perform a particular action important to the trustor, irrespective of the ability to monitor or control that other party. [---] Trust is not taking risk per se, but rather it is a willingness to take risk.”

(Mayer et al 1995)

En gemensam uppfattning för samtliga vetenskapliga discipliner är att villigheten att ta en risk och ömsesidigt beroende är nödvändiga förutsättningar för att förtroende skall uppstå. Risk kan ses som uppfattad sannolikhet för förlust och skapar således tillfälle för förtroende, vilket leder till risktagande. Ömsesidigt beroende innebär att ena partens intresse inte kan uppnås utan att denne förlitar sig på den andra parten. Rousseau et al definierar förtroende enligt följande:⁵⁰

“Trust is a psychological state comprising the intention to accept vulnerability based upon positive expectations of the intentions or behavior of another.”

(Rousseau et al 1998)

Förtroende, sett som benägenhet att vara sårbar under förutsättningarna risk och ömsesidigt beroende är således ett psykologiskt tillstånd som forskare inom olika discipliner tolkat i termer av uppfattade sannolikheter, tillit och positiva

⁴⁸ Rousseau, Sitkin, Burt & Camerer (1998) s. 394

⁴⁹ Mayer, Davis & Schoorman (1995) s. 394

⁵⁰ Rousseau, Sitkin, Burt & Camerer (1998) s. 394f

förväntningar. Förtroende är inte ett beteende eller ett val (det vill säga att ta en risk) utan ett psykologiskt tillstånd som ett resultat av sådana handlingar.⁵¹ Således, utan risk finns inget behov av förtroende. Om en individ saknar behov av att lita på en part finns inte heller något förtroende för denna.

Fukuyama menar att förtroende är förväntningarna som uppstår inom ett samhälle med ett reglerat, ärligt och samarbetsvilligt beteende baserat på gemensamma normer.⁵² I samhällen med en hög grad av förtroende, behöver parterna inte oroa sig för att maximera sin kortsiktiga vinst. En temporär nedgång kommer att gottgöras av den andra parten vid ett senare tillfälle.⁵³ Lågt förtroende kräver hierarkisk kontroll och medför att staten går in och kontrollerar regleringen. Individer som inte har förtroende för varandra kommer endast att samarbeta under förhållanden som präglas av formella regleringar vilket i slutändan är mycket kostsamt.⁵⁴ Kontrakt tillåter främlingar utan någon form av förtroende dem emellan att ingå avtal, men processen fungerar avsevärt mycket bättre mellan parter som har förtroende för varandra. Om vi skulle ingå varje avtal med antagandet att motparten till vilket pris som helst skulle dra nytta av vår okunskap, skulle vi granska varje avtal minutiöst för att minimera denna möjlighet.⁵⁵

3.1.1 Baser för förtroende

Förtroende tar olika former i olika relationer. Både historiken och själva interaktionen mellan parterna påverkar formen av förtroendet, men förtroendet varierar även över tiden. Förtroende i sporadiska relationer uppstår genom kalkylering av den vinst eller förlust som relationen möjliggör, vägt mot den risk som uppkommer därutav. I relationer som sträcker sig över en längre tidsperiod är frågan inte huruvida förtroende finns eller inte, utan inom vilka områden förtroendet existerar och hur förtroendet ser ut. Rousseau et al identifierar fyra baser för förtroende.

Förtroende baserat på avskräckning

Denna form av förtroende baseras på att ena parten i relationen ser den andra som förtroendeingivande då kostnaden för misstro långt överstiger fördelarna av opportunistiskt beteende. Exempel på sådana kostnader är kostnader för att bryta relationen och finna ny utbytespartner såväl som vite och kontraktuella sanktioner.⁵⁶

Kalkylbaserat förtroende

Kalkylbaserat förtroende bygger på rationell kalkylering av de för- och nackdelar som finns för att ha förtroende för en part. Förtroende uppkommer när en part uppfattar att motpartens intensioner är att utföra fördelaktig handling. Förutom

⁵¹ Rousseau, Sitkin, Burt & Camerer (1998) s. 395

⁵² Fukuyama (1996) s. 26

⁵³ Fukuyama (1996) s. 151

⁵⁴ Fukuyama (1996) s. 27

⁵⁵ Fukuyama (1996) s. 150ff

⁵⁶ Rousseau, Sitkin, Burt & Camerer (1998) s. 398f

sådant som kan verka avskräckande är trovärdig information om motpartens intensioner och kompetens, bland annat genom rykte eller diplomer, exempel på information som kan vägas in i beräkningarna.⁵⁷

Relationsbaserat förtroende

Relationsbaserat förtroende kommer utav upprepad interaktion över tiden mellan parterna: en relation som från början styrts av kontrakt kan med tiden övergå till ett förtroendebaserat samarbete.⁵⁸ Enligt Fukuyama existerar det i samhället relationer som är baserade på sociala institutioner, utan statlig inverkan, och dessa präglas av ett starkt förtroende. Det är individerna själva som skapar dessa relationer eftersom det ligger i deras eget intresse.⁵⁹ Tillgänglig information inom själva relationen utgör grunden för förtroende och trovärdighet, och pålitligheten i tidigare interaktioner påverkar de positiva förväntningarna av motpartens intensioner och således ökar förtroendet.⁶⁰ Förtroendet ökar också i takt med att samarbetet blir mer påtagligt och utvecklas till ett ömsesidigt förhållande.⁶¹ Känslor spelar ofta en stor roll i relationsbaserat förtroende varför det ibland omnämns som emotionellt förtroende. Relationer med kalkylbaserat förtroende är bräckliga så till vida att ouppfyllda förväntningar ofta får drastiska konsekvenser för relationen medan relationer med relationsbaserat förtroende lättare återhämtar sig, speciellt om båda parterna anstränger sig för att återuppbygga förtroendet, då dessa kan tycka sig ha mer att förlora.⁶²

Institutionsbaserat förtroende

Det grundförtroende som olika parter har för varandra på en opersonlig nivå påverkas av institutionella förhållanden vilka både kan stödja och motarbeta uppkomsten av förtroende. Universiteten utfärdar examina för att skapa förtroende för studenternas kvalifikationer hos blivande arbetsgivare.⁶³ Institutioner kan å andra sidan förhindra uppkomsten av förtroende genom exempelvis lagar och förordningar. Dessa kan användas för att kontrollera en profession och på det viset förhindra oegentligheter. Nackdelen är dock att själva professionen kan ifrågasättas då de själva inte kan framstå som en legitim yrkesgrupp utan statlig påverkan. Att yrkesgruppen själv utvecklar regler och praxis som skall styra arbetet ses som den traditionella vägen. Brien (1998) redogör i sin artikel *Professional Ethics on the Culture of Trust* för Barbers åsikter om självreglering. Han menar att om detta fungerar bra inom professioner, kommer de att utveckla en hög standard på tillförlitligheten med avseende på deras tekniska kompetens inom området. Brien hävdar dock att detta inte alltid är fallet, då många professioner ogärna hänger ut egna medlemmar och motverkar därför detta. Professionen väljer istället att lösa problemet internt.⁶⁴

⁵⁷ Rousseau, Sitkin, Burt & Camerer (1998) s. 399

⁵⁸ Rousseau, Sitkin, Burt & Camerer (1998) s. 399

⁵⁹ Fukuyama (1996) s. 5

⁶⁰ Rousseau, Sitkin, Burt & Camerer (1998) s. 399

⁶¹ Brien (1998) s. 404

⁶² Rousseau, Sitkin, Burt & Camerer (1998) s. 399f

⁶³ Rousseau, Sitkin, Burt & Camerer (1998) s. 400

⁶⁴ Brien (1998) s. 392ff

3.1.2 Förtroende i professionella relationer

En yrkesgrupp anses professionell om den är viktig för, och har en maktfull roll i, samhället. Revisorer kan anses vara en professionell yrkesgrupp då de utövar makt och har kontroll över sin kunskap. Samhället måste då ställa sig frågande till huruvida man kan lita på dessa, och att revisorer inte missbrukar sin maktposition. Det ligger dock i både samhällets och revisorernas intresse att förhindra maktmissbruk då detta inte låter professionen att verka i dess rätta syfte.⁶⁵

Allt eftersom vi erhåller mer information, växer vårt förtroende. Steget till att sedan lita på en individ kan vi ta då vi är säkra på att utfallet blir som beskrivet och att detta gynnar, eller åtminstone inte skadar, oss eller något vi har ett intresse i. Det är av stor vikt att vi känner oss säkra för att kunna lita på någon. Förhållanden av denna karaktär involverar makt- och kunskapsasymmetri. Asymmetri är ofrånkomligt i professionella förhållanden, men med tillit kan denna minimeras. Tillit är en viktig och nödvändig komponent i ett effektivt förhållande mellan klient och konsult. En individ kan skapa tillit genom att framstå som en pålitlig och ärlig person som gör rätt saker. Att verka etiskt skapar tillit och får andra att lita på oss. Det har visat sig att vi sällan litar på opålitliga och oförutsägbara personer.⁶⁶ Det enklaste sättet att skapa tillit och förtroende är att framstå som etiskt korrekt och vara transparent med detta. Ett oetiskt beteende kan endast vara fungerande i en profession där hemlighetsmakeri är accepterat. Av denna anledning är det viktigt att professioner där tillit och förtroende är viktiga komponenter är så öppna och transparenta som möjligt. För att därför utstråla förtroende, måste professionen inte bara vara etisk utan även framstå som etiskt korrekt.⁶⁷

3.2 Redovisningsreglering

”I samhället finns behov av en kår av oberoende revisorer som åtnjuter förtroende hos alla med intresse av god revision samt sund rådgivning och rapportering inom områdena för revisorns yrkesutövning. Detta förtroende sammanhänger med kårens allmänna anseende och förmåga att uppfylla rättmätiga förväntningar.”

(Revisorsamfundet)⁶⁸

Dagens redovisningsnormer har vuxit fram under speciella förhållanden som växlar mellan olika länder och även mellan olika tider. Om redovisningen som varande neutral finns synen att redovisningsregler som bestäms av privata överenskommelser inte skapar några problem. Synen på redovisningens uppgift som varande ett fördelningsinstrument, på grund av dess ekonomiska

⁶⁵ Brien (1998) s. 391

⁶⁶ Brien (1998) s. 397ff

⁶⁷ Brien (1998) s. 404f

⁶⁸ Revisorsamfundet [www]

konsekvenser, gör det betydligt mer problematiskt att acceptera att överenskommen praxis får bilda utgångspunkt för regler. Det är i dag en allmänt vedertagen uppfattning att redovisningen har ekonomiska konsekvenser. Att enbart ha privata normer skulle då möjliggöra att en starkare part dominerar en svagare. I takt med att redovisningens ekonomiska konsekvenser uppmärksammas har också formerna för reglering mer intensivt börjat diskuteras.⁶⁹

Den historiska utvecklingen är av stor vikt vid förståelse av dagens reglering på området. Den statliga regleringens inverkan på makroekonomin, utbildnings- och socialpolicys såväl som lagar har studerats av flera forskare och effekten av denna är välkänd. Mindre utforskat är dock regleringen på redovisningsområdet och dess påverkan vid utformandet av finansiella rapporter. Detta område har inom forskningen tidigare förbisetts. Tidigare undersökningar av redovisningsregleringen har lagt vikt vid självregleringen på området, ofta i överensstämmelse med professionens självbild. Dessa har visat att redovisningsregler till stor del har uppkommit genom revisorernas egen expertis på området och att revisorerna till stor del styrs av professionens värderingar och etiska regler samt yrkesmässiga praxis. Men statens uppmuntrande och direkt främjande av utvecklingen inom redovisningen genom lag- och skattesystemet har förbisetts, liksom vikten av den specifika institutionella kontexten och nationella kulturen i åstadkommandet av en väl fungerande redovisningsreglering.⁷⁰ Den historiska utvecklingen är av fundamental vikt vid förståelsen av dagens reglering inom redovisning då det är inom den lokala historiken och kulturen som den institutionella ramen för redovisningsreglering tagit form.⁷¹

Willmott, Puxty, Robson, Cooper och Lowe beskriver hur det bakom utvecklingen av normer och praxis finns tre drivkrafter som är av stor betydelse: *staten*, *marknaden* och *samhället*. Staten utövar hierarkisk kontroll genom byråkratiska organ för att utforma normer och direktiv för att kontrollera professioner. Detta underlättar för staten att följa företagets verksamheter då tillgänglig information är adekvat.⁷² Hierarkier är nödvändiga eftersom man inte kan lita på att samtliga individer kommer att efterleva samhällets normer.⁷³ Marknaden är en drivkraft som genom sina aktörer påverkar normer i ett försök att maximera sin nytta och vinst. Genom påtryckningar från kapitalmarknaden stimuleras redovisningsregleringen. Slutligen menar de att samhället i övrigt utövar påtryckningar på utformningen av praxis för att uppnå gemensamma mål, då samhället delar gemensamma värderingar.⁷⁴

⁶⁹ Artsberg (2003) s. 124f

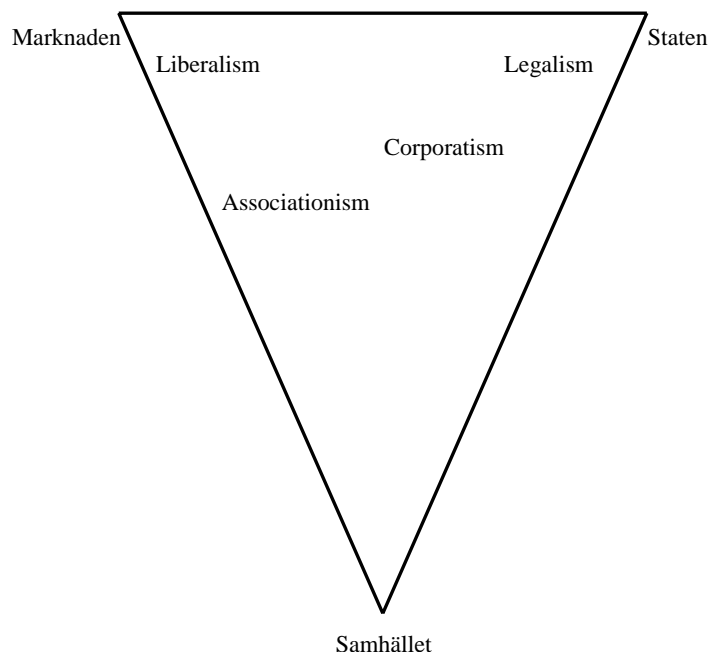
⁷⁰ Willmott, Puxty, Robson, Cooper & Lowe (1992) s. 33

⁷¹ Willmott, Puxty, Robson, Cooper & Lowe (1992) s. 37

⁷² Willmott, Puxty, Robson, Cooper & Lowe (1992) s. 36, Puxty, Willmott, Cooper & Lowe (1987) s. 278

⁷³ Fukuyama (1996) s. 25f

⁷⁴ Willmott, Puxty, Robson, Cooper & Lowe (1992) s. 36, Puxty, Willmott, Cooper & Lowe (1987) s. 278

Figur 1: Strategier för reglering som ställs i relation till dominant modeller om social ordning.⁷⁵

Marknaden, staten och samhället kan ses som tre extremfall vad gäller reglering. *Liberalism* innebär att det inte finns någon reglering alls och att utvecklingen drivs på enbart på grund av tryck från marknadskrafterna. Det finns inget modernt land idag där detta existerar. *Legalism* innebär att regleringen är helt statligt kontrollerad och lagstiftningen spelar en stor roll för redovisningsutvecklingen. Det tredje extremfallet innebär att privata intressen utan statlig inblandning sluter sig samman för att ingå avtal som reglerar och inskränker på handlandet dem emellan. I modellen finns också två blandformer: ”*associationism*” och ”*corporatism*”. Associationism innebär att grupper i samhället sluter sig samman för att tillsammans dra upp riktlinjer och restriktioner. I de anglosaxiska länderna har denna företeelse varit vanligt förekommande varför man ofta säger att normgivningen där sker i den privata sektorn. Speciellt har revisorskåren tagit initiativet till att standardisera redovisningen och dra upp riktlinjer för yrkesutövandet. Efterhand har dock andra intressegrupper anslutit sig och partsammansatta organisationer har växt fram. Om staten inordnar andra grupper av intressenter i sin normering och själv verkar som garant och övervakare av normgivningen talar man om corporatism. Regleringen utvecklas då genom en mix av den privata och publika sfären. Regleringen i Sverige fungerar på detta vis.⁷⁶

3.2.1 Reglering i Sverige

De ovan nämnda tre drivkrafterna gör sig väl synliga i den svenska utvecklingen av redovisningens normer och praxis. Den svenska redovisningsregleringen tog

⁷⁵ Willmott, Puxty, Robson, Cooper & Lowe (1992) s. 37

⁷⁶ Artsberg (2003) s. 126

fart i samband med upprensningarna efter Kreugerkraschen och innebar framför allt lagstiftningsinitiativ. Förarbetena till 1944 års aktiebolagslag, som hade sin bakgrund i 1932 års finansiella kris, anger företagets uppgift som inte bara att vara ett instrument för privat vinst utan också att bidra till industriell och samhällslig utveckling. Det gällde att skydda företaget mot aktieägare och andra element som kunde hota företagets existens. Företagen skulle samtidigt ges goda förutsättningar för tillväxt.⁷⁷ Staten såg ett intresse i företagets redovisning för att kunna göra en rättvis och korrekt företagsbeskattning. Revisorer blev därför tvungna att vara auktoriserade i enlighet med de direktiv som staten tillsammans med professionen utformade.⁷⁸ FAR hade redan bildats 1923 som ett samlingsorgan för samtliga auktoriserade revisorer, vars syfte var att främja revisorernas intressen, men det var först i samband med Kreugerkraschen som utvecklingen tog fart allt eftersom FAR fick en mer betydelsefull roll. Genom att medlemmarna i FAR ansågs vara de mest kompetenta på området, var det naturligt att de även fick svara för utvecklingen men det var inte förrän 1949 som de gav ut sin första rekommendation.⁷⁹

Organisationen har sedan dess genomgått stora förändringar och är numera en organisation för samtliga intressenter av revision. Kravet på auktorisation har slopats till förmån för en bredare organisation. Svensk redovisningslagstiftning är av ramlagskaraktär. Ett nyckelbegrepp är ”god redovisningssed” och hänvisning till denna görs för att fylla ut lagen på de områden där lagstiftaren ansett sig inte kunna skapa detaljregler. Anledningen kan vara att praxis är oklar eller utvecklingen på området snabbt skulle göra en lag innehållande sådana regler inaktuell. I Sverige har staten dock menat att det inte helt kan överlåtas åt enskilda intressen att bestämma innebörden i vad som skall betraktas som god redovisningssed varför statliga övervakningsorgan har inrättats.⁸⁰ Före 1960-talet kontrollerade staten kreditmarknaden för att finansiera uppbyggandet av den svenska välfärdsstaten. Under 1960-talet blomstrade den offentliga sektorn i Sverige och staten lanserade diverse välfärdsprogram. Samtidigt växte kapitalmarknaden fram och kraven på utökad finansiell information uppkom till fördel för professionens inflytande, främst genom FAR, över regleringen. I samband med behovet av utökad informationsreglering växte samhällets krav på att få vara med och skapa denna för att tillgodose sina intressen.⁸¹ I och med detta instiftades Bokföringsnämnden (BFN) 1976 vilket inte endast blickade revisionsintressenterna utan även gav staten inflytande, inte bara över lagstiftningen utan även över normbildningen. BFN åsyftade till att främja samtliga intressenters intressen av revision varför dessa var representerade i organet.⁸² Under 1980-talet upplevde Sverige en växande kapitalmarknad på bekostnad av statsfinanserna. Marknaden krävde en ny typ av finansiell information och professionen fick stå för utvecklingen. Följden blev obefogad

⁷⁷ Jönsson (2004) s. 6f

⁷⁸ Willmott, Puxty, Robson, Cooper & Lowe (1992) s. 44

⁷⁹ Willmott, Puxty, Robson, Cooper & Lowe (1992) s. 45

⁸⁰ Artsberg (2003) s. 128

⁸¹ Jönsson (1991) s. 540

⁸² Willmott, Puxty, Robson, Cooper & Lowe (1992) s. 45

fokusering på nyckeltal istället för redovisningsprinciper. Detta resulterade i en finansiell kris i början av 1990-talet med en ökad statlig reglering som följd.⁸³ Ett liknade händelseförlopp upplevdes i och med "IT-bubblan" från slutet av 1990-talet till början av 2000-talet. Puxty et al menar att corporatism bäst beskriver den svenska regleringen inom redovisningsområdet.⁸⁴

Lagstadgad revision anses av den svenska lagstiftaren ha ett sådant allmänintresse att krav på oberoende, tystnadsplikt samt kompetens finns uttryckt i ett flertal författningar, bland annat i aktiebolagslagen och andra associationsrättsliga lagar, revisorslagen, revisorsförordningen och Revisorsnämndens föreskrifter. Den svenska lagstiftningen på området baseras bland annat på EUs åttonde bolagsrättsliga direktiv.⁸⁵ Redovisningsreglerna har genom tiden utvecklats och anpassats av yrkesverksamma revisorer. Revisorerna styr till stor del sig själva genom yrkesetiska regler, praktiskt yrkesutövning och deras förhållningssätt gentemot kåren i övrigt.⁸⁶ Det är dock inte enbart revisorskåren som har påverkat utvecklingen av god redovisningssed. Även politiska organ har varit delaktiga i processen och har haft ett stort inflytande över utvecklingen. Både inom EU och FN finns organ vilka strävar efter harmonisering och gemensam utveckling av normer.⁸⁷

Den svenska redovisningsregleringen har sedan länge influerats av internationell reglering då den svenska ekonomin är liten och beroende av internationellt kapital och måste således tillgodose utländska intressen. Det är framför allt tyska och amerikanska regleringar som har påverkat den svenska synen på redovisning.⁸⁸ Enronskandalen blev ett faktum under hösten 2001, vilket resulterade i Arthur Andersens fall⁸⁹, och följdes av ett ökat krav på hårdare reglering från lagstiftarens sida. Detta ledde till att man i USA under slutet av sommaren 2002 antog Sarbanes-Oxley Act som bland annat inkluderar att VDn skall intyga att redovisningen ger en korrekt bild av företaget. Lagen syftar även till att stärka revisorernas oberoende genom restriktivare regler avseende revisorns utvidgade roll.⁹⁰ En följd i Sverige blev att Förtroendekommissionen tillsattes under 2002 med ett liknande syfte: att utreda och stärka förtroendet för näringslivet.⁹¹ I ett led att harmonisera redovisningen infördes International Financial Reporting Standards (IFRS) 2005 i EU.

Tillhandahållandet av redovisning och tillhörande finansiell information har länge setts som en teknikalitet endast av intresse för de inblandade i dess framtagande eller direkta användning. Det framgår dock att redovisning är mycket mer än en

⁸³ Jönsson (1991) s. 540

⁸⁴ Puxty, Willmott, Cooper & Lowe (1987) s. 285

⁸⁵ FARs Revisionsbok 2004 (2003) s. 442

⁸⁶ Willmott, Puxty, Robson, Cooper & Lowe (1992) s. 33

⁸⁷ Willmott, Puxty, Robson, Cooper & Lowe (1992) s. 37

⁸⁸ Artsberg (2003) s. 133

⁸⁹ Morrison (2004) s. 337

⁹⁰ Jönsson (2004) s. 14

⁹¹ Förtroendekommissionen (2004) s. 13 [www]

mekanism för att försäkra tillförlitligheten mellan oberoende kontraktsparter. Redovisningen reglerar och åstadkommer relationer mellan ägare och icke-ägare av värdefulla materiella och symboliska varor. Genom att förmedla information till kapitalmarknaden skapar redovisningen kontroll över välfärd, medverkar till en säkrare priskalkylering samt reglerar investeringsflödet.⁹² I Sverige har detta varit tydligt i samband med de följder den svenska lagstiftningen har fått för företagen att disponera sin vinst. Det var redan vid ett tidigt stadium tillåtet i Sverige att avsätta delar av vinsten i bokslutsdispositioner för att på så vis förskjuta viss beskattning. Det övergripande syftet var att möjliggöra investeringar i framtiden och således säkerställa en framtida tillväxt.⁹³ Med den ökade medvetenheten för att redovisning har signifikanta effekter har intresset för dess praxis och reglering stadigt ökat. Länder där den statliga övervakningen på redovisningsområdet skett på armlängds avstånd har gradvis uppmärksammat behovet av ökad tillförlitlighet.⁹⁴ Forskning har visat att den ökade medvetenheten om redovisningens materiella och symboliska roll lett till ökad statlig övervakning av redovisningspraxis och reglering i kapitalistiska länder.⁹⁵

3.2.2 Revisorns uppgift och roll

Regleringen inom redovisningen inverkar stort på revisorns roll och uppgift. Man kan urskilja två roller hos denne: den renodlade och den utvidgade. Den renodlade är den centrala då revisorns uppgift är att granska och uttala sig om företagets årsredovisning samt om VD och styrelsen sköter sitt förvaltningsuppdrag i företaget i överensstämmelse med rådande lagstiftning och norm.⁹⁶ Revisionsverksamheten är strikt styrd av lagbestämmelser och god yrkessed.⁹⁷ En revisor skall efter varje räkenskapsår lämna en revisionsberättelse till bolagsstämman, sin uppdragsgivare, vilket är målet för granskningen. Vid oren revisionsberättelse skall han numera även insända kopia direkt till skattemyndigheten.⁹⁸ Den utvidgade revisorsrollen syftar till att revisorn ses som en rådgivare till företaget. Revisorn får aldrig hjälpa företagsledningen att fatta beslut men får lämna råd och synpunkter på dessa.⁹⁹

Det finns dock missuppfattningar hos intressenterna om revisorns plikter vilket kan leda till minskat förtroende för denne och dennes arbete. Det är just den utvidgade revisorsrollen som debatterats flitigt i samband med oberoendeproblematiken. Uppfattningarna kring revision och revisorns roll går många gånger isär. Mottagarna av revisionen menar att revisorerna skall förmedla information som varnar för oväntade händelser, medan revisorerna menar att det inte ingår i deras förpliktelser. Denna företeelse brukar benämnas "förväntningsgapet". Debatten om förväntningsgapet har spätts på allt eftersom

⁹² Willmott, Puxty, Robson, Cooper & Lowe (1992) s. 33

⁹³ Jönsson (2004) s. 4

⁹⁴ Willmott, Puxty, Robson, Cooper & Lowe (1992) s. 35

⁹⁵ Willmott, Puxty, Robson, Cooper & Lowe (1992) s. 35

⁹⁶ Engerstedt & Strömquist (2003) s. 36

⁹⁷ FARs revisionsbok (2004) s. 107

⁹⁸ Revisorsamfundet [www]

⁹⁹ Engerstedt & Strömquist (2003) s. 36f

fler redovisningsskandaler framkommit trots rena revisionsberättelser. Samtidigt som kraven på revisorerna ökar från mottagarna, menar revisorerna att sådan information åligger företagsledningen att ansvara för.¹⁰⁰ När en part har förtroende för en annan part förväntar denne sig att motparten uppfyller förväntningarna. Om motparten inte gör det urholkas således förtroendet. På detta vis finns ett samband mellan förväntningsgapet och den förtroendekris som råder.

Koh och Woo (1998) poängterar sin studie *The expectation gap in auditing* att det ofta råder oenighet inom professionen om vad som är syftet med revisionen samt vilket budskap den skall förmedla till intressenter av olika slag. Vidare menar de att man för att minska förväntningsgapet kan ställa högre lagstadgade krav på revisorer och förtydliga deras oberoende. De har även visat att individer med relevant och kompetent utbildning är den grupp vars krav och förväntningar i högre grad stämmer överens med revisorernas uppfattning än de som inte besitter denna kunskap.¹⁰¹ Att således öka den allmänna utbildningsnivån inom området är ett steg till att minska förväntningsgapet liksom tydliggöra och förmedla revisorns uppgift och roll.

3.3 Förtroendets tre byggstenar

Revisorns roll, och sätt att sköta sin dagliga sysselsättning, regleras genom lag och god redovisningssed. God yrkessed kommer till uttryck i yrkesetiska regelverk och praxis under vilka revisorn skall utöva sin tjänst.¹⁰² Den goda seden utvecklas i takt med de förändringar som sker i samhället och revisionsbyråbranschen. De ledande yrkesetiska regelverken för branschen har fastställts av International Federation of Accountants (IFAC). Även Europeiska kommissionen har utfärdat rekommendation på området. FARs yrkesetiska regler följer tillämpliga delar av IFACs och EGs regelverk.¹⁰³ FARs yrkesetiska regler är god yrkessed, professionellt uppträdande, organisation av verksamheten, arvodesdebitering, tystnadsplikt, vidareutbildning, yrkesutövning, förhållande till kollegor samt publicitet och reklam.¹⁰⁴ Reglerna riktar sig till ledamöterna i FAR och andra verksamma i branschen och syftar till att ge dem vägledning och hjälp i de frågor som rör god yrkessed.¹⁰⁵ Etikregler har diskuterats intensivt och anses av revisorerna själva vara det viktigaste kännetecknet på den egna yrkeskåren¹⁰⁶ då förtroendet för revisionsbyråbranschen är ytterst avhängigt av hur den enskilda ledamoten förhåller sig till de yrkesetiska frågor som denne har att ta ställning till.¹⁰⁷ Individens villighet att åsidosätta sitt eget intresse till förmån för gruppens

¹⁰⁰ Artsberg (2003) s. 116

¹⁰¹ Koh & Woo (1998) s. 149f

¹⁰² Eklöv (1998) s. 37

¹⁰³ FARs Revisionsbok 2004 (2003) s. 441

¹⁰⁴ FARs Revisionsbok 2004 (2003) s. 442ff

¹⁰⁵ FARs Revisionsbok 2004 (2003) s. 442

¹⁰⁶ Artsberg (2003) s. 115

¹⁰⁷ FARs Revisionsbok 2004 (2003) s. 442

beror på till vilken grad samhället delar på normer och värderingar. Utifrån dessa delade normer och värderingar skapas förtroende som medför ett stort ekonomiskt värde.¹⁰⁸ Fukuyama menar att de effektivaste samhällena är de som är baserade på gemensamma etiska värderingar.¹⁰⁹

För att ge trovärdighet åt den ekonomiska information som ett företag lämnar måste revisorn ha intressenternas förtroende. Förtroendet bygger på tre grundkrav: kompetens, tystnadsplikt och oberoende. Revisorn ska följa god revisorssed som innefattar granskning enligt god redovisningssed och god revisionsmed.¹¹⁰ Kompetens är en avgörande förutsättning för oberoende. Oberoendet i sin tur kräver integritet och det är man bara i besittning av om man har de nödvändiga yrkesmässiga och personliga förutsättningarna. Där oberoendet anger ramarna, handlar kompetensen om vad man fyller dessa med.¹¹¹

De yrkesetiska reglerna har, av FAR, i huvudsak inordnats i tre block. Det första blocket behandlar integritet och objektivitet samt opartiskhet och självständighet. Det andra blocket behandlar tystnadsplikt och upplysningsplikt och det tredje kompetens och yrkesutövning. Nedan redogörs för de tre mer ingående.

3.3.1 Integritet och objektivitet samt opartiskhet och självständighet

FAR verkar för att verksamma inom revisionsbyråbranschen skall hålla hög etisk nivå i sin verksamhet. Därför skall strävan efter integritet och objektivitet vara vägledande.¹¹² Integritet tar sikte på hederlighet och sanningsenlighet.¹¹³ Dan Brännström, generalsekreterare för FAR, uttalar sig i en artikel i Svenska Dagbladet att ”man måste bevara sin integritet, annars är man värdelös som revisor”.¹¹⁴ Utan integritet finns en stor risk att den information som förmedlas inte är korrekt och kan vilseleda intressenterna.

Det ligger i näringslivets såväl som samhällets intresse att det finns en kår av opartiska och självständiga revisorer. Dessa har till uppgift att granska ekonomisk information och genom utlåtanden antingen bekräfta att denna uppfyller lagstadgade krav och god redovisningssed eller påtala avvikelser från gällande normer. Den ekonomiska information som företagen riktar mot sina intressenter är av avgörande betydelse för ett väl fungerande näringsliv.¹¹⁵ Det är av stor vikt att det finns en tilltro till företagets information. Syftet med revisionen är att tillhandahålla en granskning av informationen och skapa det nödvändiga förtroendet för den. Mot denna bakgrund är det av största betydelse att företagets

¹⁰⁸ Fukuyama (1996) s. 10

¹⁰⁹ Fukuyama (1996) s. 27

¹¹⁰ Broberg, Gullefors, Lundén & Ohlsson (1998) s. 37

¹¹¹ Langsted (1999) s. 22ff

¹¹² FARs Revisionsbok 2004 (2003) s. 443

¹¹³ FARs Revisionsbok 2004 (2003) s. 443

¹¹⁴ Beck-Friis (2003) [www]

¹¹⁵ FARs Revisionsbok 2004 (2003) s. 443

intressenter kan lita på att revisionen utförs av oberoende revisorer som verkställer revisionen utan att påverkas av andra intressen än det som åvilar denne.¹¹⁶

Den som förlitar sig på en revisionsberättelse ska kunna känna sig säker på att revisorn inte låtit sig påverkas av andra intressen än att göra en bra revision. Av den anledningen finns, bland annat i aktiebolagslagen, jävsregler. Dessa förbjuder revisorn att till exempel äga aktier eller vara anställd i företaget som denne granskar.¹¹⁷ Principen om objektivitet betonar skyldigheten för alla ledamöter att vara rättvisa och intellektuellt hederliga och stå fria från intressen som kan komma i konflikt med klientens intressen.¹¹⁸

3.3.1.1 Oberoendeanalys

1 januari, 2002 trädde Revisorslagen (2001:883) ikraft. Lagen innebär ett tydliggörande av revisorers oberoende, inte minst när det gäller det hot mot revisorns opartiskhet och självständighet som kan uppstå genom att en revisionsklient även tillhandahålls så kallad fristående rådgivning.¹¹⁹ Analysmodellen i revisorslagen har sitt ursprung i EG-kommissionens rekommendation om revisorers oberoende i EU.¹²⁰

I 21 § behandlas analysmodellen. Enligt bestämmelsen skall en revisor för varje uppdrag i revisionsverksamheten undersöka om det finns omständigheter gällande dennes opartiskhet eller självständighet som kan påverka och således skada förtroendet för revisionen. Vidare skall revisorer och registrerade revisionsbolag dokumentera sina uppdrag i revisionsverksamheten. Dokumentationen skall bland annat innehålla sådan information som är väsentlig för att revisorns opartiskhet och självständighet skall kunna bedömas i efterhand. Dokumentationen skall vara inriktad på väsentligheter men ändå så detaljerad att revisorns arbete kan bedömas i efterhand. Om fristående rådgivning som inte föranletts av granskningen skall det av dokumentationen framgå vad rådgivningen avsett, vilka som utfört rådgivningsuppdraget, innebörden av de förslag som lämnats samt ersättningen för rådgivningsuppdraget. I uttalande från Revisorsnämnden framgår det att oberoendeanalysen skall uppdateras löpande och att revisorn under hela uppdragstiden skall pröva förutsättningarna för sin opartiskhet och självständighet. I 28 § anges det att en revisor när som helst måste vara beredd att presentera utredning som visar att det inte finns anledning att ifrågasätta hans eller hennes opartiskhet eller självständighet till Revisorsnämnden.¹²¹

¹¹⁶ Moberg (2003) s. 79

¹¹⁷ FARs Revisionsbok 2004 (2003) s. 85-86

¹¹⁸ FARs Revisionsbok 2004 (2003) s. 443

¹¹⁹ Revisorsnämnden (2003) s. 1 [www]

¹²⁰ FARs Revisionsbok 2004 (2003) s. 86

¹²¹ Revisorsnämnden (2003) s. 1ff [www]

3.3.2 Tystnadsplikt och upplysningsplikt

Den information som revisorn får av klientföretaget får inte föras vidare. Revisorn har således tystnadsplikt. Den enda information utomstående intressenter får är det som revisorn skriver i revisionsberättelsen.¹²² Tystnadsplikten regleras dels i lag, dels i rättspraxis och genom vägledande uttalanden från FAR. Uttalanden från FAR utgörs av regler för god revisorssed och dessa regler tillsammans med lagreglerna utgör ramverket om tystnadsplikten och hur denna skall tillämpas och iakttas i olika situationer.¹²³

Revisorn behöver mycket information om klientföretaget för att kunna granska att bilden som förmedlas genom exempelvis årsredovisningen är korrekt, varför tystnadsplikten är en förutsättning för att samarbetet skall fungera. Utan tystnadsplikten skulle revisorn inte kunna sköta sitt arbete. Skulle det granskade företaget misstänka att revisorn för vidare uppgifter om företaget skulle detta kunna leda till att revisorn inte får tillgång till nödvändiga upplysningar från företaget. Detta i sin tur skulle kunna resultera i dålig revision och påverka exempelvis aktieägares förtroende för revisorn och dennes arbete.¹²⁴ Tystnadsplikten är således en viktig komponent för revisorns förtroende utifrån både investerares och företags perspektiv.

Det finns dock undantag från tystnadsplikten varför denna har en nära koppling till upplysningsplikten. Det kan till exempel gälla att revisorn är skyldig att inför bolagsstämman svara på frågor förutsättande att dessa inte kan skada företaget väsentligt. Revisorn är även skyldig att lämna upplysningar till bland annat ny revisor, medrevisor och konkursförvaltare. Dessutom är revisorn skyldig att lämna upplysningar till underökningsledamoten under förundersökning i brottsmål och i vissa fall anmäla misstankar om brott till åklagare.¹²⁵ Samtidigt som tystnadsplikten skapar förtroende från företagsledningen gentemot revisorn, bidrar upplysningsplikten till externa intressenters förtroende för revisorn då denne är skyldig att delge information om företaget som är av väsentlig betydelse.

3.3.3 Kompetens och yrkesutövning

Titeln revisor är inte skyddad och vem som helst kan således kalla sig revisor. Det är dock straffbart att utge sig för att vara godkänd eller auktoriserad revisor om man inte är det. Alla aktiebolag måste, enligt lag, ha en godkänd eller auktoriserad revisor. Även ekonomiska föreningar, bostadsrättsföreningar, stiftelser och vissa andra företag måste, om de uppnått en viss storlek, ha godkända eller auktoriserade revisorer.¹²⁶

¹²² FARs Revisionsbok 2004 (2003) s. 91

¹²³ Santesson (2000) [www]

¹²⁴ FARs Revisionsbok 2004 (2003) s. 91

¹²⁵ FARs Revisionsbok 2004 (2003) s. 91

¹²⁶ FARs Revisionsbok 2004 (2003) s. 97

Kompetens förutsätter både kunskap och skicklighet vilka är produkter av utbildning, övning och erfarenhet.¹²⁷ För att bli auktoriserad eller godkänd revisor krävs högskole- eller universitetsutbildning, praktisk utbildning samt revisorsexamen. Provet för revisorsexamen och högre revisorsexamen anordnas av Revisorsnämnden. Revisorsutbildningen är sträng och endast en låg procentandel, av dem som påbörjar revisorsutbildningen, når auktorisation.¹²⁸ Godkända och auktoriserade revisorer får verka inom verksamheter som inte har ett naturligt samband med revisionsverksamhet. Detta förutsätter dock att den andra verksamhetsutövningen inte inkräktar på revisorns oberoende. Den andra verksamheten får heller inte vara oförenlig med rätten att utföra lagstadgad revision och får inte bedrivas i revisionsföretag.¹²⁹

Förtroendet för revisorer har stark korrelation med revisorns kompetens och yrkesutövning och är av central betydelse för revisorer och revisionsbyråbranschen. I utlåtningsuppdrag gäller det validiteten i den ekonomiska informationen som granskas. Det finns även ett värde, för revisionens intressenter, i att företagen får kompetent rådgivning från en person med adekvat utbildning och god insyn i företagets förhållanden. Denna rådgivning kan även bidra till ökad kännedom om företaget för revisorn, till fördel för revisionen. Dessa två typer av uppdrag kan således stärka varandra och vara till stor nytta för företaget, dess ägare, samhället och övriga intressenter under premissen att revisorns opartiskhet och självständighet i utlåtningsuppdraget tillförsäkras.¹³⁰

FAR anser att förtroende skapas och vidmakthålls bland annat genom hög kompetens, integritet och gott omdöme. Integriteten och omdömet visas i revisorns uppträdande och yrkesutövande. En hög kompetens uppnås genom en kvalificerad basutbildning och fortlöpande vidareutbildning samt bred och gedigen erfarenhet av arbetet. FAR menar även att omvärldens förtroende för revisorer och revisionsbyråbranschen påverkas av hur kollegorna förhåller sig till varandra. Därutöver skall goda relationer inom yrkeskåren eftersträvas.¹³¹

3.4 Kapitelsammanfattning

Fenomenet förtroende har studerats av åtskilliga forskare. En gemensam uppfattning är att villigheten att ta en risk och ömsesidigt beroende är nödvändiga förutsättningar för att förtroende skall uppstå. I samhällen som präglas av ett starkt förtroende finns det enligt Fukuyama en risk att individer utnyttjar andras välvilja till sin egen fördel. Rousseau et al tar upp olika baser för förtroende. Dessa är kalkylbaserat-, relationsbaserat- och institutionellt förtroende samt

¹²⁷ Fant (1994) s. 45

¹²⁸ Langsted (1999) s. 22ff

¹²⁹ FARs Revisionsbok 2004 (2003) s. 98

¹³⁰ FARs Revisionsbok 2004 (2003) s. 449

¹³¹ FARs Revisionsbok 2004 (2003) s. 449

förtroende baserade på avskräckning. Baserna förklarar olika förutsättningar som påverkar huruvida förtroende existerar eller inte och på vilken grund förtroendet vilar.

Den svenska redovisningen regleras genom lag och god sed. Bakgrunden till dagens reglering går att finna i den historiska utvecklingen med start i Kreugerkraschen 1932. Alltsedan dess har inflytandet över den ekonomiska marknaden skiftat mellan de tre drivkrafterna, staten, marknaden och samhället, vilket påverkat dagens reglering.

Revisorns två roller, den renodlade och den utvidgade, har skapat ett förväntningsgap då åsikterna kring revisorns uppgifter går isär. Professionen själv visar på vikten av reglerad revision då denna ställt upp etiska regler för revisorernas yrkesutövning. Dessa kan sammanfattas i tre block. Det första handlar om revisorns integritet och objektivitet samt opartiskhet och självständighet. Den andra handlar om tystnadsplikt och upplysningsplikt och det tredje blocket handlar om revisorns kompetens och yrkesutövning. Tillsammans utgör dessa tre en grund ifrån vilken professionen bygger upp sitt förtroende gentemot intressenterna.

I nästkommande kapitel redogörs för resultaten som framkommit i den empiriska undersökningen. Litteraturgenomgången möjliggör dels en bättre genomförd undersökning, dels en bättre tolkning av de resultat som kommer utav den då litteraturgenomgången fungerar som stöd när fenomenet skall förklaras.

4 Resultatredovisning

I detta kapitel redogörs för resultaten från den empiriska undersökningen för respektive intressentgrupp. Detta underlättar att urskilja mönster och skapa förståelse för helheten. Därefter sammanställs resultaten i en resultatjämförelse under teman där respondentsvaren jämförs och diskuteras vilket ligger till grund för att besvara forskningsfrågan och uppfylla uppsatsens syfte.

4.1 Redogörelse av respondentsvar

Vid redogörelsen av respondentsvaren kommer svaren inte kopplas till namngivna respondenter utan istället redovisas som uttryck för en eller flera respondenters uppfattning. I vissa fall har citat från somliga respondenter valts ut. Inte heller dessa kopplas till namngivna individer då citaten inte uttrycker en enskild individs åsikt utan skall ses som ett representativt uttryck för intressentgruppens uppfattning i frågan. Anledningen till att inte koppla svaren till namngivna respondenter är flera. Det har medfört större objektivitet då respondentens bakgrund skulle kunna påverka resultatredovisningen och därigenom slutsatserna. Vi har även varit av åsikten att respondenterna kunnat tala mer fritt och vidlyftigt under denna premis. En bidragande effekt har även varit att läsbarheten gynnats.

4.1.1 Finansanalytiker

”Revision är en hygienfaktor som måste finnas. Jag måste kunna lita på att revisorn sköter sina uppgifter, annars kan jag inte utföra mitt jobb.”

Finansanalytikernas förtroende för revisorer är halvstarkt eftersom de sällan har något alternativ och måste anta att de siffror som presenteras och tillstyrks av revisorns är korrekta. Det är en förutsättning för deras jobb. En av finansanalytikerna menar att revisorn inte har något synligt förtroende eftersom den enda gången de är närvarande är genom revisionsberättelsen och vid bolagsstämman. Revisorerna kan däremot rasera sitt och andra revisorers förtroende när de begår felaktigheter. Om man inte kan lita på revisorn, kan man heller inte lita på siffrorna. Finansanalytikerna är alla eniga om att revisorns uppgift är att säkerställa att redovisningen är korrekt. Denne skall även se till så att ingen vital information utelämnas av företaget. Övergripande, menar finansanalytikerna att revisorns uppgift är att granska räkenskaperna och kvalitetssäkra dem. De förtydligar att deras förtroende för revisorer inte påverkas av media, men menar samtidigt att media har en viktig funktion i samhället som bevakare. Däremot kan deras uppdragsgivare, mindre insatta investerare, påverkas av medias avspeglning och vinkling av verkligheten. De tror att denna avsaknad av kunskap kan skapa ett förväntningsgap.

”Lag och norm leder till starkare förtroende. Om dessa skulle slopas skulle någon slags självreglering ändå växa fram.”

Finansanalytikerna menar att reglering är en nödvändighet för en effektiv kapitalmarknad men även med en avsaknad av kontroll från lagstiftaren skulle kapitalmarknaden kräva någon typ av revision. En finansanalytiker ger Östeuropa som exempel där det inte finns något krav från lagstiftaren gällande revision, men de företag som är i behov av internationellt kapital anlitar ändå auktoriserade revisorer. Revisorns roll är oerhört betydelsefull då revision inger förtroende för företagets information. Mindre företag skulle eventuellt överväga att inte anlita revisorer av kostnadsskäl om det inte vore ett krav. Flera respondenter menar att ett lagstadgat krav ökar transparensen.

Samtliga respondenter betonar problematiken med det ekonomiska beroendet som revisorn har gentemot företagen. Ingen av finansanalytikerna finner något större problem med revisorns utvidgade roll. Revisorn har insikt i företaget vilket många gånger kan vara en fördel. Det är dock mycket viktigt att särskilja på revidering och rådgivning. Den utvidgade rollen kan skapa ett beroende om rådgivningen blir för omfattande. Risken med att ha en utvidgad roll kan vara att revisorn hamnar i ”företagsledningens knä”.

”Stora bolag ses som en ‘fjäder i hatten’ av många revisorer och de har därför ytterligare ett incitament att vara på god fot med företagsledningen.”

Finansanalytikerna menar att revisorns oberoende alltid kan ifrågasättas eftersom denne får betalt av företaget. En jävsituation kan uppstå i de fall då företagsledningen ombesörjer upphandlingen av revisionstjänsten. Revisorer tjänar mer pengar på att sälja konsulttjänster, och säljer därför deras revisionstjänster billigt för att få in en fot i bolaget. Det är dock viktigt att poängtera att bolagsstämman har sista ordet. Ledningen kan ha avsikten att pressa revisorns arvode i ett led att presentera en större vinst och detta kan få negativa konsekvenser för ägarna i form av en försämrad revision.

Angående tystnadsplikten har finansanalytikerna inte mycket att kommentera eftersom de inte har den kontakt med revisorer. För dem så är revisorn en indirekt part. De tror dock att revisorernas tystnadsplikt efterlevs. I samband med att de nya IFRS-reglerna införs tror de att det tydligare kommer att framgå vilken information som revisorn får lämna och gråzonen kommer därför att minska. Finansanalytikerna ser revisionsberättelsen som en kvalitetsstämpel men den garanterar inte att redovisningen är klanderfri. De ser en ren revisionsberättelse som en självklarhet, men skulle denna vara mer detaljerad och ge mer företagsspecifik information skulle det vara till en fördel för finansanalytikernas arbete.

”En revisionsberättelse som innehåller mer specifik information skulle göra mitt jobb lättare och dessutom bättre, men jag tror knappast att det är praktiskt möjligt.”

Nackdelen med en detaljerad revisionsberättelse skulle kunna bli att revisorn måste offentliggöra företagsinformation som ledningen ogärna skulle vilja dela med sig av. Finansanalytikerna tror att resultatet förmodligen skulle bli att revisorn behöll denna typ av information hemlig för att tillgodose ledningens intresse.

Ingen av respondenterna kan i en vidare mening uttala sig om revisorernas kompetens. De är dock eniga om att denna spelar en central roll vid förtroendeskapandet hos revisorer. Revisorernas kompetens avspeglas i deras arbete att säkerställa den finansiella informationen från företagen av vilken finansanalytikerna arbete är helt beroende. De har således inget annat alternativ, och finner att de höga krav som råder för auktoriserade revisorer medför en högre sannolikhet för korrekt information.

Ett minskat förtroende för revisorer skulle leda till mindre tilltro för den finansiella informationen och således en ökad riskpremie och lägre värdering för företaget.

4.1.2 Ekonomichefer

”Mitt förtroende för revisorer har sin grund i deras oberoende, integritet och kompetens – rätlinjighet helt enkelt!”

Ekonomicheferna är samstämmiga om att de har ett generellt förtroende för revisorer. De anser att förtroendet för revisorer har sitt ursprung i deras oberoende, integritet, kompetens samt rätlinjighet. En av ekonomicheferna menar att isoleringen av revisorsrollen kan göra det svårt att bygga förtroende. Det är viktigt att revisorerna ser helheten. Flera av respondenterna menar också att en enskild individ kan skada förtroendet för hela revisorskåren. En av ekonomicheferna menar att förtroendet för revisor är starkt förknippat med de större byråerna då dessa ofta har egna etik- och moralregler och besitter stor kompetens. Även revisorernas integritet medför ett ökat förtroende. Respondenterna menar att revisorernas förtroende har blivit skadat de senaste åren i samband med de skandaler som ägt rum. De tror att media påverkar de intressenter som inte är lika insatta och att detta skadar det allmänna förtroendet för revisorerna. Media sätter press på kåren och är ett bra forum för en allmän debatt om revision och revisorer.

Samtliga ekonomichefer anser i första hand att revisorns uppgift är att som oberoende part granska årsredovisningen och ledningens och styrelsens förvaltning. De anser att revisionsberättelsen är en typ av kvalitetsstämpel, men ingen garanti för att allt är rätt i företaget. Som revisionsberättelsen är utformad idag är den endast formalia och kan betraktas som en typ av kvitto på att

revisionen är genomförd. En respondent påtalar att revisorns uppgift och roll har förändrats. För 20 år sedan var revisorn en dialogpartner och hade en rådgivande roll, en person som företaget förde en öppen dialog med. Respondenterna påtalar att revisorn i och med denna dialog hade gedigen kunskap om företaget och att byta revisor var en svår och kostsam process. Situationen har förändrats till stor del på grund av oberoendesituationen som har gjort det mycket mer besvärligt än tidigare. Numera ses revisorn som vilken leverantör som helst.

Ekonomicheferna har spridda åsikter gällande den utvidgade rollen. Några finner inga större problem med den eftersom det aldrig är samma personer som utför revisionen som konsultuppdragen. Andra tycker att det är negativt att företaget inte längre kan använda revisorn som ett "bollplank" på samma sätt som tidigare och att revisorn kommer med kreativa lösningar. Dessutom är det dyrt för företaget att anlita experter när man ändå har revisorn till hands. En av ekonomicheferna hävdar dock att renodlingen av revisorns roll leder till bättre revision då risken för att "tappa bollen" minskar. En annan ekonomichef poängterar att den utvidgade revisorsrollen medför inte nödvändigtvis att en jävsituation uppstår, i och med att en jävsituationer kan uppkomma naturligt i samband med relationer.

"Det är synd att vi inte längre kan använda revisorn som bollplank som tidigare när revisorn ändå finns så nära till hands."

För ekonomicheferna i fråga existerar det inte något förväntningsgap vilket de tror har i sin grund i att de har kontakt med revisorn och kunskap inom området. De tror däremot att mindre insatta intressenter kan bidra till ett gap.

Ekonomicheferna anser att lagar krävs för att möjliggöra en relation vilket ökar förtroendet. På senare tid har regleringen blivit mer omfattande och resulterat i att vissa revisorer "gömmar" sig bakom dessa. Ökad regleringen skapar inte automatiskt förtroende. Det är istället hur revisorn lär sig hantera svåra frågor som är förtroendeskapande. Den ökade regleringen kan ha en baksida så till vida att anpassningen till de nya reglerna tar för mycket tid och resurser. En ekonomichef hänvisar till den flytt många mindre börsnoterade företag gjort till mindre marknadslistor. Ekonomicheferna är dock eniga om att med en avsaknad reglering från lagstiftarens sida skulle motsvarande krav uppstå från kapitalmarknaden. En nackdel med att låta kapitalmarknaden sätta kraven är att gråzonen förmodligen skulle bli större.

"Förtroendet för revisorn förutsätter oberoende, och det är uppenbart att det kan uppstå problem kring detta."

För ekonomicheferna är revisorns oberoende mycket viktigt och en förutsättning för förtroendet. Flera av respondenterna i gruppen ekonomichefer hänvisar till att de numera använder sig av en revisionskommitté vid upphandlandet av revisionen och att detta minskar revisorns beroende av företagsledningen, i ett led att säkra

revisorernas oberoende. Revisorernas oberoende kan alltid ifrågasättas när denne utför tjänster utöver revisionen. Om det är så att revisorn ska granska sig själv i samband med revisionen finns det uppenbart ett problem kring revisorernas oberoende. En respondent menar att genom regleringen av oberoendet säkras revisorerna för sig själva för att inte behöva stå till svars. Debatten kring revisorernas oberoende har sitt ursprung i USA där man nyligen har begränsat revisorernas uppgifter och vad denne får göra. En av ekonomicheferna menar att detta hämmar kreativiteten hos revisorerna och att de inte längre kan använda sig av revisorernas kunskaper. Det ekonomiska beroende som finns mellan revisorn och företaget har blivit mindre allt eftersom användandet av revisionskommittéer vid upphandlingen har ökat. Oberoendet kan påverkas då revisorn har väldigt få uppdrag, och när ett uppdrag står för större delen av revisorernas intäkter. Oberoendet kan även ifrågasättas då revisorn gör allt för att inte mista en klient, speciellt prestigefyllda uppdrag.

Ekonomicheferna är eniga om att revisorerna efterlever tystnadsplikten. Ett par av dem påpekar att de i vissa fall har krävt revisorernas tystnadsplikt då denne fått reda på information som kan påverka exempelvis företagets aktiekurs. Respondenterna menar att revisorn utnyttjar informationsplikten och för en dialog med styrelsen men poängterar att företagsledningen inte är involverad i detta informationsutbyte då det skulle rubba förtroendet för revisorernas arbete vilket i sin tur drabbar företaget. En ekonomichef menar att utöka informationsutbytet i ett steg att öka förtroendet inte bara är kostsamt, utan även praktiskt omöjligt eftersom det inte är möjligt att uppsöka samtliga aktieägare.

”Det är viktigt att revisorn är kompetent och uppdaterad eftersom det är svårt för oss att hålla oss à jour med alla nya regler.”

Ekonomicheferna är alla samstämmiga om att revisorer besitter hög kompetens. Kompetenskraven är tillräckligt höga och dessa höga kompetenskrav anser de ökar förtroende för revisorer. Samtliga respondenter anser också att det är mycket viktigt att revisorerna är väl insatta i de regler som gäller eftersom företagen själva ibland saknar insikt i dem. Endast en ekonomichef påpekar att denne stött på en revisor som inte varit tillräckligt uppdaterad av de nya redovisningsreglerna. Samma ekonomichef tycker att fem års erfarenhet som krav för auktorisation är bra eftersom revisorn då hinner uppleva flera olika typer av problem. En respondent påtalar dock att den enskilde revisorernas rykte är desto mer betydelsefullt.

”Ett minskat förtroende kan ge långsiktiga problem. Det är viktigt att revisorer och kåren i stort upprätthåller det allmänna förtroendet för dem, eftersom det är en förutsättning för en effektiv kapitalmarknad.”

Respondenterna tycker inte att förtroendet har förändrats nämnvärt de senaste åren. Däremot har revisorernas uppgifter förändrats vilket har lett till att man numera ser annorlunda på förtroendet för revisorer jämfört med tidigare. Den bredare

rollen och det större ansvaret som förut vilade på revisorer gav dem auktoritet som förknippades med förtroendeingivande. Ekonomicheferna har förtroende för revisorer och detta är baserat på ekonomichefernas egen kunskap om vad som kan förväntas av en revisor. De tror att ett minskat förtroende kan leda till att kompetensen flyr professionen och att det dessutom kan inverka negativt på etik och moral.

4.1.3 Revisorer

”En revisor är att se som en ambassadör för en kår och måste därför ta sitt ansvar. Det individuella agerandet avgör förtroendet för kåren och det ligger därför i allas intresse att ha gott förtroende.”

Samtliga respondenter har generellt sett förtroende för sina kollegor inom kåren. De menar att förtroende skapas genom reglering, av såväl lagstiftning som normer i form av etiska regler utformade av kåren själv, genom öppenhet och informationsutbyte samt genom långsiktigt, konsistent arbete utan att tappa fotfästet. Gällande mindre företag är relationen mellan revisorn och klienten av stor vikt vid uppbyggandet av förtroendet dem emellan medan det för större bolag handlar mindre om personkemin och mer om kompetensen. Flera respondenter tror att större revisionsbyråer har större förtroende än mindre med anledning av att dessa besitter större och bredare kompetens, har mer utvecklade etiska regler och även bättre tekniska hjälpmedel i sitt arbete. En revisor illustrerar varumärkets och därmed förtroendets bräcklighet med hänvisning till Andersens fall i samband med Enronskandalen.

Samtliga respondenter är eniga i sina uppfattningar om revisorns uppgift. Dessa stämmer även väl överens med den lagstadgade definitionen: att granska årsredovisningen, bokföringen samt styrelsens och VDs förvaltning.

”Revisorns roll blir således säkerställa ett förtroende för näringslivet som helhet.”

Ingen av respondenterna ser några problem med revisorns renodlade roll som sådan, det vill säga att endast revidera. Åsikterna kring revisorns utvidgade roll går dock isär. Somliga ser inga problem med detta, med hänvisning till den analysmodell som revisorerna har till sin hjälp, medan andra tror att det kan påverka förtroendet för revisorn och kåren som helhet då det gäller att få klienterna att förstå att det finns oberoendefrågor att ta hänsyn till. En viktig aspekt som flera revisorer tar upp i sammanhanget är det ekonomiska beroendet: om det reviderade företaget utgör en stor inkomst för revisorn och dennes byrå finns en risk att problem uppstår.

Samtliga respondenter delar meningen att reglering genom lag och norm bidrar till att förstärka förtroendet för revisorerna och revisionsbyråbranschen. De menar att om regleringen skulle slopas skulle informell reglering ändå uppstå då

kapitalmarknaden inte fungerar utan sådan, på samma sätt som god sed har utvecklats.

Revisorerna ser problematiken med oberoendet som högst aktuell men tror att det hela är på väg att rättas upp genom bland annat begränsning av revisorns arbetsuppgifter, utförsäljning av konsultavdelningar, oberoendeanalysmodellen, reglering av mandatperioden och det ökande antalet revisionskommittéer varigenom oberoendet stärks. Endast en av respondenterna har en avvikande åsikt i frågan och ser inga problem med oberoendefrågan. Denne anser att den lagstadgade analysmodellen förebygger detta. De flesta av respondenterna berör problematiken kring det ekonomiska beroendet som kan uppstå. De menar att en revisors oberoende och därmed förtroendet kan rubbas om relationen mellan uppdragets storlek och revisorns antal uppdrag är oproportionerlig. Det kan då finnas en risk att revisorn i praktiken inte är oberoende av denna uppdragsgivare, trots att alla formella oberoenderegler uppfyllts.

”Oberoendefrågan ställer definitivt till med problem. Om relationen mellan revisorns klientstock och uppdragets storlek är fel finns det en risk att revisorn i praktiken inte är oberoende.”

Trots att förtroendet för kollegorna generellt sett är gott menar respondenterna att det tyvärr alltid finns revisorer som tummar på regler och lagar vilket drabbar hela kåren med minskat förtroende för denna. De poängterar dock att de tror att detta inte är specifikt för revisionsbranschen.

Samtliga respondenter fäster betydande vikt vid tystnadsplikten för upprätthållandet av förtroendet. Den menar att ett missbruk av denna skulle innebära att klientföretagens företrädare blir mycket mer restriktiva med att informera revisorerna om verksamheten och de aktuella frågorna. Därmed skulle arbetet för revisorerna skulle bli tyngre, mer tidskrävande och dyrare för klienten. Samtliga respondenter tycker att nuvarande reglering av informationsplikten är bra och påpekar att det idag råder ett större informationsutbyte mellan revisorn och dels styrelsen, dels bolagsstämman än tidigare. De menar att trovärdigheten ökar i takt med att en dialog mellan styrelsen, företagsledningen och revisorerna uppstår.

Revisorerna tycker att deras kollegor i kåren är att anse som kompetenta och att de höga kompetenskrav som finns är bra. Ett par respondenter framförde att de tycker revisorer från ”the final four” inger ett större förtroende än revisorer från mindre byråer bland annat på grund av att de stora byråerna erbjuder bättre fortbildning vilket uppdaterar kompetensen. Tankar kring att om revisorer varit mer specialiserade på olika områden, som det ofta är i utlandet, skulle genom spetskompetensen medföra ett ökat förtroende framfördes av en respondent.

”Jag har förtroende för mina kollegor i branschen. Tyvärr kommer det alltid att finnas revisorer som gör snedsteg och det drabbar oss alla. Men det är nog något som finns i hela näringslivet.”

En respondent uttrycker att bra revision är nödvändigt för att upprätthålla förtroendet för finansiell information, vilken i sin tur är nödvändig för att kapitalförsörjningen till näringslivet skall bli effektiv. En allmän förtroendekris för revisionsverksamheten skulle därför vara skadlig då riskpremien för eget och lånat kapital skulle öka och näringslivet skulle drabbas av högre kapitalkostnader. Respondenterna är överens om att om förtroendet skulle minska skulle åtgärder behövas vidtas då förtroendet är en förutsättning för en fungerande marknad. De har ett ansvar gentemot varandra och det ligger i samtligas intresse att förtroendet för kåren är gott vilket alla måste kämpa för att vidmakthålla.

4.2 Resultatjämförelse

Förtroendet för revisorer

Generellt sett existerar ett förtroende för revisorer i de undersökta intressentgrupperna. Finansanalytikerna skiljer sig från övriga respondenter så till vida att de inte ser något alternativ till att ha förtroende för revisorn och att denne utför sin revision enligt lag och god revisionssed eftersom de inte har tillgång till någon annan finansiell information. Ekonomicheferna är samstämmiga om att ha ett generellt förtroende för revisorer. De anser att förtroendet för revisorer har sitt ursprung i deras oberoende, integritet, kompetens samt rätlinjighet. Både revisorer och ekonomichefer anser att revisionsbyråns varumärke är starkt förknippat med förtroendet för den enskilde revisorn. De menar att de större byråerna ofta utvecklat egna etik- och moralregler och besitter stor kompetens vilket visar på deras professionalitet och trovärdighet. Revisorerna har generellt sett förtroende för sina kollegor inom kåren. Lag, norm och praxis är förutsättningar för förtroendeskapande enligt revisorerna. Gällande mindre företag är själva relationen mellan revisorn och klienten av stor vikt vid uppbyggandet av förtroendet dem emellan medan det gällande större bolag handlar mindre om personkemin och mer om kompetensen.

Revisorns uppgift och roll

Samtliga respondenter är eniga i sina uppfattningar om revisorns uppgift, vilka även stämmer väl överens med den lagstadgade definitionen: att granska årsredovisningen, bokföringen samt styrelsens och VDs förvaltning. Revisorns roll blir således att säkerställa ett förtroende för näringslivet som helhet. Finansanalytikerna trycker på vikten att informationen som förmedlas är korrekt då detta är deras beslutsunderlag. Flera av ekonomicheferna påpekar förändringen av revisorns roll: från att ha fungerat som en dialogpartner för företagen till att idag endast revidera med andledning av oberoendedebatten. Varken finansanalytikerna eller ekonomicheferna anser att det inte existerar något

förväntningsgap då de som kommer i kontakt med revisorn har kunskap inom området. Mindre insatta intressenter kan dock medverka till ett sådant gap. Revisorerna nämner att med ett ökat antal uppdrag, minskas servicen och relationen med klienten försämras. En svagare relation leder till ett ökat förväntningsgap vilket i sin tur leder till en minskat förtroende. Förtroendet har således en stark koppling till antal uppdrag.

Reglering

Revisorerna ställer sig positiva till regleringen av revision och revisorns roll. Finansanalytikerna liksom revisorerna anser att regleringen medverkar till att säkerställa den finansiella informationen. För dem är revision oerhört viktigt och revisorn har en nyckelroll då denne försäkrar att företagets information är korrekt genom revisionsberättelsen. Ekonomicheferna däremot anser att regleringen av exempelvis oberoendet mer utgör en säkerhet för revisorerna själva än en del av förtroendeskapandet. Finansanalytikerna tror inte att ökad reglering nödvändigtvis står i korrelation med ett ökat informationsutbyte och därmed förtroende. Samtidigt som regleringen ökar transparensen anser de att revisorerna hämmas av deras förhållningssätt till företagen vilket ändå skulle göra dem restriktiva i sina uttalanden. Samtliga respondenter menar att en informell reglering skulle existera även om det inte var ett krav från lagstiftarens sida vilket visar på betydelsen av revision för kapitalmarknaden.

Oberoende

Samtliga respondenter är överens om att revisorns oberoende är mycket viktigt och en förutsättning för förtroende. Revisorns oberoende och förtroendet för denna är viktigt för företagen gentemot externa intressenter då dessa kräver att informationen från företaget är korrekt. Ekonomicheferna anser att oberoende revision legitimerar företagets information utåt. Även revisorerna har ett intresse i oberoende revision som ett led i förtroendeskapandet för kåren.

Åsikterna kring revisorns utvidgade roll, att utföra fristående rådgivning, går isär, dels för de undersökta intressentgrupperna, dels för respondenterna inom respektive intressentgrupp. Finansanalytikerna ser inga större problem med revisorns utvidgade roll så länge oberoendet beaktas och säkerställs. Ekonomicheferna däremot har spridda åsikter gällande den utvidgade rollen. Några finner inga större problem med den utvidgade rollen eftersom det aldrig är samma personer som utför revisionen som konsultuppdragen. Andra tycker att det är negativt att företaget inte längre kan använda revisorn som ett "bollplank" på samma sätt som tidigare. Även revisorerna har skilda åsikter gällande den utvidgade rollen. Somliga ser inga problem med detta, med hänvisning till den analysmodell som revisorerna har till sin hjälp, medan andra tror att det kan påverka förtroendet för revisorn och kåren som helhet då det gäller att få klienterna att förstå att det finns oberoendefrågor att ta hänsyn till.

Ett problemområde som samtliga av respondenterna tar upp är det ekonomiska beroendet. De menar att revisorns oberoende kan påverkas av hur upphandlingen

av revisionstjänsten sker. Finansanalytikerna trycker på vikten av den jävsituation som kan uppstå i de fall då företagsledningen ombesörjer upphandlingen. De uttrycker det som att revisorerna ogärna "biter den hand som föder dem". Ekonomicheferna påtalar att detta beroende har blivit mindre som en följd av den ökade regleringen. Numera använder flera företag sig av revisionskommittéer vid upphandlandet av revisionen för att minska revisorns beroende av företagsledningen. Flera revisorer tar upp att ekonomiskt beroende kan uppstå om det reviderade företaget utgör en stor del av intäkterna för revisorn och dess byrå. Problematiken kring det ekonomiska beroendet är således något som uppmärksammas av samtliga undersökta intressentgrupper och anses påverka förtroendet.

Tystnadsplikt och informationsplikt

Samtliga respondenter fäster betydande vikt vid tystnadsplikten vid upprätthållandet av förtroendet. Både finansanalytiker och ekonomichefer anser att tystnadsplikten efterlevs liksom revisorerna anser att den är fundamental i deras arbete. Revisorerna menar att ett missbruk av tystnadsplikten skulle innebära att klientföretagens företrädare blir mycket mer restriktiva med att informera revisorerna om verksamheten och de aktuella frågorna. Ekonomicheferna anser att revisorerna utnyttjar sin informationsplikt samtidigt som revisorerna hävdar att informationsutbytet har ökat. Revisorerna tror att deras trovärdighet genom denna dialog kommer att öka. Finansanalytikerna tror att i och med införandet av IFRS kommer tystnads- och informationsplikten konkretiseras och gråzonen därmed minskas.

Kompetens

De tillfrågade respondenterna är alla eniga i att revisorerna besitter hög kompetens och att kraven på dem är tillräckliga. Såväl ekonomicheferna som revisorerna tror att de höga kompetenskraven bidrar till ett starkt förtroende för revisorer. Ekonomicheferna och finansanalytikerna påtalar att de känner en trygghet i att de auktoriserade revisorerna har både utbildning och praktisk erfarenhet samt att de utbildas fortlöpande. De menar att detta genererar förtroende för revisorernas arbete. Revisorerna tror att detta är fallet för de stora revisionsbyråerna. Revisorerna tror även att de i framtiden kommer att vara mer specialiserade inom olika områden av yrket och denna spetskompetens kommer att medföra ett ökat förtroende. Denna utveckling kan ses ligga helt i linje med ekonomichefernas önskemål om revisorernas kompetens som kan komplettera företagets.

Konsekvens och risk

Samtliga respondenter anser att ett minskat förtroende för revisorer skulle ha negativa effekter. Finansanalytikerna menar att ett minskat förtroende för revisorerna är likställt med minskat förtroende för den finansiella informationen från företagen varför riskpremien skulle stiga och företaget få en lägre värdering. Ekonomicheferna tror att en sannolik konsekvens skulle vara att kompetensen flyr professionen. Det är viktigt att revisorer och kåren i stort upprätthåller det

allmänna förtroendet för dem eftersom det är en förutsättning för en effektiv kapitalmarknad. Minskat förtroende är också negativt för etik och moral.

Flertalet av respondenterna menar att förtroende är ett problem för revisionsbyråbranschen, men det har förbättrats de senaste åren. De uppkomna företagsskandalerna har skakat branschen rejält och skadat förtroendet för revisorerna. Respondenterna i samtliga urvalsgrupper anser sig inte påverkas av medias skriverier. De tror att om media påverkar någons förtroende för revisorer så är det de mindre insattas. Branschen har varit i blåsväder men är nu på väg ur det. Förändringarna av regleringen tros vara en bidragande anledning liksom det ökade informationsflödet.

4.3 Kapitelsammanfattning

Den empiriska undersökningen visar att intressenterna generellt sett har förtroende för revisorerna. Samtliga har behov av förtroende för revisorerna. Finansanalytikerna är tvungna att ha förtroende för revisionen då det är en förutsättning för deras arbete. Ekonomicheferna, som representanter för företagen, har behov av allmänhetens förtroende för revisorerna vilket leder till ett ökat förtroende för näringslivet. Förtroendet för professionen är av stor vikt för revisorerna då det inverkar på och legitimerar deras arbete.

Intressenterna är eniga om att förtroendet för revisorerna skapas genom lagstadgad reglering och självreglering i form av yrkesetiska regler utfärdade av professionen. Komponenterna i självregleringen, innefattande oberoende, tystnadsplikt och kompetens, utgör tillsammans en grund på vilken förtroende kan byggas. Samtliga intressenter belyser vikten av förtroende för revisorerna och poängterar att en brist på detta skulle ge negativa konsekvenser för näringslivet såväl som för samhället.

Resultatredovisningen tillsammans med litteraturgenomgången ligger till grund för slutdiskussionen som följer i nästkommande kapitel där såväl det praktiska som det teoretiska bidraget behandlas.

5 Slutdiskussion

I detta kapitel följer en diskussion utifrån litteraturgenomgången och resultatredovisningen. Forskningsfrågan besvaras utifrån studiens resultat och studiens praktiska såväl som teoretiska bidrag behandlas. Slutligen följer en reflektion över studiens slutsatser där de alternativa vägval som kunnat göras behandlas och diskuteras vilka resulterar i förslag till framtida studier.

5.1 Inledande diskussion

Förtroendefrågan för revisorer har debatterats flitigt de senaste åren och kan ses som ständigt aktuell. I kölvattnet av flera stora företagsskandaler har ny reglering av revisorer diskuterats och tillkommit, bland annat Sarbanes-Oxely Act i USA. I Sverige har Förtroendekommissionen tillsatts med syfte att utreda ämnet. Den akademiska forskningen på området är hittills inte alltför omfattande och flera luckor finns. Vår uppsats har till syfte att undersöka hur förtroendet för revisorer är uppbyggt, regleras och ser ut idag med forskningsfrågan: hur ser intressenternas förtroende för revisorerna ut? Förtroende för revisorerna och revisionsbyråbranschen är oerhört viktigt och behovet av detta finns hos samtliga undersökta intressenter. Finansanalytikerna är beroende av att kunna lita på att de får korrekt finansiell information vilket ligger till grund för deras arbete. De företag som ekonomicheferna representerar är i behov av marknadens förtroende för revisorerna då det i sin tur avspeglas i marknadens förtroende för värderingen av företaget. Slutligen har revisorerna behov av förtroende då detta legitimerar deras arbete. Avsaknad av förtroende för revisorerna skulle påverka relevansen av deras arbete. Uppsatsens resulterar i dels ett praktiskt bidrag, dels ett teoretiskt. Det praktiska bidraget, där forskningsfrågan besvaras, behandlar konkreta slutsatser kring intressenternas förtroende för revisorer utifrån den gjorda undersökningen. Uppsatsen teoretiska bidrag kommer att med bakgrund i litteraturgenomgången förklara hur förtroende skapas och varför förtroendet för revisorerna ser ut som det gör idag.

5.2 Praktiskt bidrag - forskningsfrågan besvaras

Utifrån den empiriska undersökningen går det att utläsa att förtroendet för revisorerna byggs upp kring främst två huvudkomponenter: lagstadgad reglering och självreglering i form av normer utformade av kåren och revisionens intressenter. Regleringen stärker inte nödvändigtvis förtroendet direkt, men indirekt genom att säkra trovärdigheten för revisorerna. Samtliga intressenter vi har intervjuat har alla ett intresse av revision och således även ett behov av

förtroende för revisorerna som utför denna. Vi har även fått uppfattningen att respondenterna är väl upplysta och insatta inom området. Deras kunskap tillsammans med deras behov och villigheten att ta risk förklarar varför de har förtroende för revisorer. Kunskapen som intressentgrupperna besitter underlättar för förtroendeskapandet och det har visat sig att intressenternas förväntningsgap är litet då deras förväntningar överensstämmer med verkligheten och de känner att de därför kan lita på revisorerna.

Den lagstadgade regleringen har sitt ursprung i den historiska utvecklingen och har uppkommit till följd av tidigare finansiella kriser. Intressenterna menar att den lagstadgade regleringen är nödvändig för att förhindra att en part utnyttjar en annan och behövs således för att kontrollera eventuella negativa konsekvenser. Regleringen medverkar till att säkerställa den finansiella informationen under vilken premiss kapitalmarknaden verkar. Intressenterna är eniga om att någon form av reglering är en förutsättning för en fungerande kapitalmarknad och menar att en informell reglering skulle existera även om det inte vore ett krav från lagstiftarens sida.

Självregleringen påverkar till stor del förtroendet för revisorerna. Att revisorskåren själva genom FAR och genom BFN ställer upp yrkesetiska regler skapar ett allmänt förtroende. Flera av respondenterna anser att trots dessa regler, kan en enskild revisor skada hela kårens anseende. Det är lättare att kringgå yrkesetiska regler än lagstadgade. De normer som ställts upp kretsar kring säkerställandet av revisorns oberoende, kompetens och tystnadsplikt. Respondenterna anser att tystnadsplikten är minst lika viktig som de övriga delkomponenterna, men den förs inte upp till diskussion på samma sätt som de två andra. Att revisorn inte förmedlar information till allmänheten som kan vara till skada för företagen är oerhört viktigt för dem. Den är dessutom viktigt för revisorerna eftersom de utan tystnadsplikten inte skulle få tillräcklig information för att utföra revisionen.

Förtroendet för revisorn har en stark korrelation med revisorns kompetens och yrkesutövning och är av central betydelse för samtliga respondenter. De höga kraven och den fortlöpande utbildningen anses betryggande. Då auktorisation hör samman med gedigen erfarenhet inom området anser ekonomichefer och finansanalytikerna att den finansiella informationen säkerställs. För dem blir auktorisation en typ av kvalitetsstämpel.

Den delkomponent som respondenterna har flest åsikter om är revisorns oberoende. Samtliga är eniga om att revisorns opartiskhet och självständighet är mycket viktiga för en pålitlig revision. Förtroendet för revisorer sviktar i takt med vilka andra uppgifter revisorn utför för klientföretaget. När revisorn hjälper företaget med frågor som inte är relaterade till revisionen kan dennes oberoende ifrågasättas och därmed kan förtroendet minska. Vikten av oberoende märks inte minst i den pågående debatten och den utökade regleringen. Om en revisor inte agerar oberoende finns det en överhängande risk att informationen som speglar

företaget inte är rättvisande och korrekt. Respondenterna påtalar att i de fall revisorerna har få, stora uppdrag som utgör en betydande intäkt finns det en överhängande risk att ett ekonomiskt beroende uppstår. Incitamenten hos revisorerna att agera i företagsledningens intresse minskar dock i takt med att revisionskommittéer blir mer och mer vanligt. En nära relation mellan revisorn och företagsledningen kan skapa en jävsituation, men det kan samtidigt medföra en bättre revision. Balansen upprätthålls genom analysmodellen, begränsningar av revisorns arbetsuppgifter, utförsäljning av konsultavdelningar, reglering av mandatperioden och det ökade antalet revisionskommittéer varigenom oberoendet stärks.

Vår undersökning visar att revisionens intressenter, avgränsat till att omfatta finansanalytiker, ekonomichefer och revisorer, generellt sett har förtroende för revisorerna, om än av olika anledningar och behov. Kartläggningen visar att intressenternas förtroende vilar på en grund av reglering, policy och praxis. Statens inblandning genom lagstiftad reglering som övervakare av samhället och näringslivet bidrar till att förtroendet för revisorerna stärks i samverkan med självregleringen på området. Ett minskat förtroende skulle kunna ge förödande konsekvenser för samhället i allmänhet och kapitalmarknaden i synnerhet. Om den finansiella informationen inte skulle gå att säkerställa skulle riskpremien för företagen öka och förtroendet för marknaden som helhet ifrågasättas.

5.3 Teoretiskt bidrag

Den historiska utvecklingen av redovisningens reglering har stor betydelse för förtroendet för revisorer och revisionsbyråbranschen. Utifrån Fukuyamas teori om förtroende och Willmott et al samt Jönssons teorier om reglering kan den svenska regleringsutvecklingen och dess inverkan på förtroendet för revisorer och revisionsbyråbranschen förklaras. Detta utgör bakgrunden till det förtroende som vår empiriska undersökning visar att revisionens intressenter har idag. I Sverige blev Kreugerkraschen 1932 utgångspunkten för den utökade regleringen av redovisning i ett led att säkerställa den finansiella informationen på kapitalmarknaden. Det förtroendekapital som finns mellan människor i ett samhälle har visat sig ha ett starkt samband med samhällsutvecklingen.¹³² Redovisningsregleringen i Sverige har förändrats mycket över tiden och kommer med all sannolikhet att fortsätta förändras.¹³³ Förutsättningen för ett maktskifte inom regleringen är finansiella kriser. I början av 1900-talet präglades revisionen av självreglering. Enligt Fukuyama är risken med ett självreglerat samhälle att det möjliggör för individer att utnyttja systemet.¹³⁴ Detta gjorde sig väl synligt då ett flertal aktörer på den finansiella marknaden utnyttjade situationen vilket resulterade i en börskrasch i början av 1930-talet. Staten var tvungen att begränsa

¹³² Jönsson (2004) s. 7

¹³³ Artsberg (2003) s. 133

¹³⁴ Fukuyama (1996) s. 25f

fortsatt spekulation vilket bland annat resulterade i 1944 års aktiebolagslag.¹³⁵ Förtroendet hade urholkats men återupprättades i och med den statliga lagregleringen. Revisorerna var fortfarande de som besatt stor kompetens och erfarenhet på området varför de kom att ha stort inflytande på regleringen. Lagstiftning på området utformades som en ramlag. Med anledning av omvärldens förändring fanns det inga detaljregler införda i lagen. Detta täcktes istället upp med hänvisning till ”god redovisningssed”. FAR, ursprungligen en samlingsorganisation för auktoriserade revisorer, fick således möjligheten att inta en framträdande roll i tolkandet av lagstiftningen och således svara för en stor del av utvecklingen inom normbildningen och praxis. När frivilliga grupperingar i samhället uppkommer beror deras framgång på att gemensamma värderingar skapar förtroende.¹³⁶ Revisionens intressenter tyckte dock att professionen genom FAR hade alltför mycket inflytande varför det statliga organet BFN inrättades 1976.¹³⁷ Även staten fanns representerad i BFN och således fick staten inflytande, inte bara över lagstiftningen utan även över normbildningen.

Utav den historiska utvecklingen går att utläsa hur kontrollen över regleringen inom redovisningsområdet vandrat mellan marknaden, staten och samhället för att slutligen bäst beskrivas som korporatism.¹³⁸ Regleringen utvecklas dock inte i takt med samhället varför förtroendet för revisorerna åter utsätts för prövning i samband med nya finansiella kriser. Under 1980-talets slut var kapitalmarknaden överhettad vilket urholkade stadsfinanserna. Detta ledde till ytterligare en finansiell kris med förändrad reglering som följd.¹³⁹ I och med det senaste decenniets skandaler, främst i USA, har staten åter intagit en aktiv roll i regleringsförfarandet. I Sverige har bland annat oberoendeanalysmodellen införts i lag och en förtroendekommission tillsatts i syfte att utreda förtroendet för näringslivet. I samhällen som präglas av svagt förtroende måste staten inta en nyckelroll för att återupprätta detta.¹⁴⁰ Intressenterna på kapitalmarknaden har ett stort behov av finansiell information. Det är revisorernas uppgift att granska ledningens och styrelsens förvaltning av företagen och således säkerställa den information som går ut från företagen till dess olika intressenter. För att intressenterna skall ha förtroende för denna information krävs att de har förtroende för revisorerna. Den förändrade synen på externredovisningen, som en följd av kapitalmarknadens utveckling, ligger till grund för regleringen på området. Den historiska utvecklingen är av fundamental vikt, vid förståelsen av dagens reglering inom redovisning och förtroendet för densamma, då det är inom den lokala historiken och kulturen som den institutionella ramen för redovisningsreglering tagit form.¹⁴¹ Nya skandaler kommer att leda till krav på förändrad reglering för att upprätthålla förtroendet för revisorerna och därigenom förtroendet för den finansiella information som företagen förmedlar. På samma

¹³⁵ Jönsson (2004) s. 6f

¹³⁶ Fukuyama (1996) s. 26

¹³⁷ Jönsson (1991) s. 540

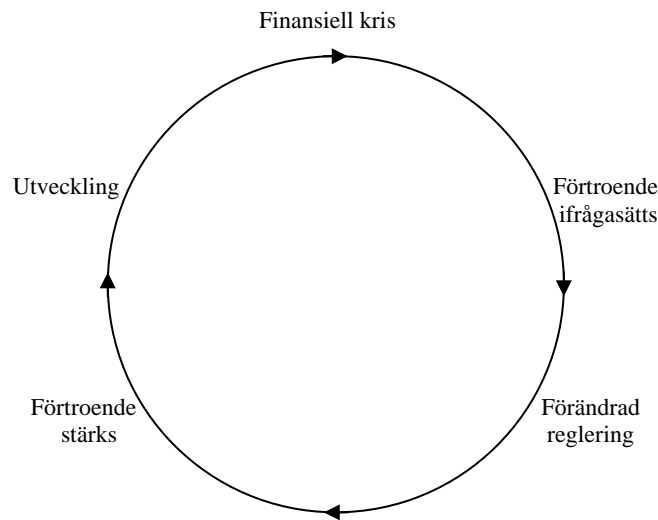
¹³⁸ Puxty, Willmott, Cooper & Lowe (1987) s. 285

¹³⁹ Jönsson (1991) s. 540

¹⁴⁰ Fukuyama (1996) s. 30

¹⁴¹ Willmott, Puxty, Robson, Cooper & Lowe (1992) s 37

sätt kommer professionen att stå för utvecklingen då de yrkesverksammas kompetens är av betydelse vid tolkningen av lagstadgad reglering och utvecklingen av regleringen i allmänhet.

Figur 2: Egen modell över förtroendets förändring i relation till kapitalmarknadens utveckling

Ovanstående modell kan vara behjälplig vid förståelse av förtroendets förändring i relation till kapitalmarknadens utveckling. Lågt förtroende kräver hierarkisk kontroll och medför att staten går in och kontrollerar regleringen. Individer som inte har förtroende för varandra kommer endast att samarbeta under förhållanden som präglas av formella regleringar vilket i slutändan är mycket kostsamt. Samhället, som har förtroende för professionen, låter denna utöva inflytande över regleringen. När en finansiell kris uppkommer ifrågasätts detta förtroende och krav på ökad statlig inblandning uppkommer. Detta var fallet 1932. I och med ökad reglering växer förtroendet för den finansiella informationen åter. Utvecklingen på redovisningsområdet är under ständig förändring och de yrkesverksamma är de som har kunskap och erfarenhet genom praxis varför dessa får stå för utvecklingen och tolkningen av regleringen och dess innebörd. Revisorerna får således mer och mer inflytande och makten över kapitalet förflyttas från staten till professionen. Den framväxande kapitalmarknaden under 1900-talets andra hälft ökade åter igen intressenternas krav på korrekt finansiell information med instiftandet av BFN som följd. I samband med detta förändrades regleringen i Sverige från att ha dominerats av legalism respektive liberalism till att bäst beskrivas som corporatism. I dagens samhälle, med en stark kapitalmarknad, är behoven av och kraven på korrekt och säkerställd finansiell information av yttersta vikt för revisionens intressenter och förtroendet, för näringslivet i allmänhet och revisorerna i synnerhet, är en nödvändighet för en fungerande marknad. Även om förutsättningarna inom redovisningsområdet ständigt förändras är behovet av förtroendet för revisorerna och deras arbete bestående. Nya finansiella kriser ifrågasätter förtroendet och skapar förändrade

krav på regleringen. På så vis upprepar historien sig själv. Det är bara förutsättningarna som ändrats.

5.4 Reflektion över studiens slutsatser

Förtroende är ett abstrakt begrepp och mångfacetterat fenomen. Detta gör forskningen kring ämnet komplicerad men samtidigt intressant. Ifrågasättandet av förtroendet för revisorer och deras arbete är ständigt återkommande inom näringslivet såväl som samhället och utvecklingen följer en cykel. Som våra slutsatser visar har förtroendet brutit av flera anledningar. Följden har varit förändrad reglering inom redovisningsområdet. En förklaring till att kriser kan uppstå är att lagstiftaren hela tiden följer utvecklingen – inte tvärt om! Med anledning av lagens ramkaraktär uppkommer utrymme för individen att finna alternativa vägar för att tillgodose sina egna intressen på samhällets bekostnad. Denna ”free rider-problematik” medför minskat förtroende och ger upphov till förändrad reglering. Utifrån uppsatsens praktiska och teoretiska bidrag kan vi förebåda att förtroendet för näringslivet, till följd av de senaste årens företagsskandaler, kommer att öka. Vi är således redan på väg mot nästa bubbla.

De val vi gjort i uppsatsen har givetvis påverkat de slutsatser vi kommit fram till. Med ett annat tillvägagångssätt hade vi med allra största sannolikhet erhållit ett annat resultat. En kvantitativ studie, istället för en kvalitativ, hade resulterat i bredd framför djup vid kartläggningen av intressenternas förtroende. Vidare hade vi i respondenturvalsprocessen kunnat välja andra utgångspunkter. Till en början hade vi för avsikt att intervjua representanter från skatteverket som representant för staten. Efter att ha intervjuat två skatteverksanställda insåg vi att deras syn på revisorer var något vinklad då de endast kommer i kontakt med revisorer när det uppstår väsentliga fel i företagets redovisning. Likaså hade vi planer på att intervjua långivare, men då dessa får mer information från företagen än övriga intressenter, ansåg vi att åsikterna skulle bli för spridda och det skulle bli svårt att jämföra dessa då de har så olika förutsättningar.

I vårt försök att finna så homogena respondenter som möjligt i varje grupp, valde vi att intervjua revisorer från tre av de största revisionsbyråerna samt endast låta ekonomichefer från bolag noterade på O-listan vara representerade. Dock har vi upptäckt att åsikterna i vissa frågor skiljde sig något åt mellan ekonomicheferna, och vi kunde urskilja ett mönster i attityder mellan ekonomichefer på mindre respektive större företag, främst gällande oberoendefrågan. Nu i efterhand inser vi att vi borde ha utgått från företag med liknande omsättningsstorlek för på så sätt skapa mer enhetlig syn kring förtroendet för revisorer. Ytterligare att ha i åtanke är att finansanalytiker inte helt är en oberoende representant för aktieägare då finansanalytiker har ett egenintresse. Våra intervjuer har skett nära inpå varandra under en kort tidsperiod. Om dessa istället genomförts under en längre tid hade möjligtvis olika omständigheter speglats i svaren och vi hade fått en större spridning.

På samma sätt som våra metodval påverkat uppsatsens utgång har vårt val av litteratur, och användningen av denna vid tolkningen av empirin, inverkat på våra slutsatser. Den faktor som påverkat våra slutsatser mest och genomsyrat uppsatsen är naturligtvis vårt val av forskningsfråga. En ändrad forskningsfråga hade föranlett en helt annan uppsats. Under arbetets gång har våra kunskaper i ämnet fördjupats och väckt många funderingar kring förtroende och revision.

5.5 Förslag till framtida studier

Vi har genom denna uppsats insett att området gällande förtroendet för revisorn och regleringen kring denna är häpnadsväckande stort och relativt utforskat. Ju mer vi har fördjupat oss desto fler frågor har dykt upp, om än i periferin för det syfte vi har haft. Infallsvinklarna är många, ämnet fantastiskt intressant och forskningen täcker långt ifrån ämnets alla aspekter. Förutsättningarna är således stora för att lyckas åstadkomma ett gott bidrag till litteraturen.

Det finns stora möjligheter att finna nischer inom området. Som vi tog upp i föregående avsnitt är en tänkbar precisering att undersöka stora respektive små företags förtroende för revisorer. En annan infallsvinkel skulle kunna vara att utreda om det finns några skillnader i förtroendet för godkända respektive auktoriserade revisorer och hur detta i så fall ser ut.

En intressant infallsvinkel som inte berörts i denna uppsats är medias inverkan i den förtroendeskapande processen. Media är inte att se som en direkt intressent av revisionen. Men då media är att betrakta som övervakare av samhället och näringslivet, med syfte att rapportera och informera, finns ett indirekt intresse av förtroendet för revisorerna med anledning av dess påverkan. Ett förslag är att undersöka om media har en positiv alternativt negativ inverkan på den förtroendeskapande processen. Det skulle även vara av intresse att undersöka om revisionens intressenter påverkas av medias skrivelser. Respondenterna i vår undersökning har indikerat att de inte påverkas av media då de är insatta i ämnet och har en viss distans till det som skrivs i media. Frågan är då vilken effekt media har i detta sammanhang, vilka som egentligen påverkas och om media, i kontexten, spelar någon egentlig roll och i så fall vilken.

Då vårt ämne befinner sig i en ständig förändringsprocess vore det mycket intressant att genomföra en replikatstudie, förslagsvis efter nästa förtroendekris. Den förändrade regleringen till följd av den senaste "bubblan" har endast berörts flyktigt i denna uppsats i form av Sarbanes-Oxley Act och Förtroendekommissionens utredning samt det internationella inflytandet på den svenska regleringen. Införandet av IFRS och harmoniseringen inom redovisningen är intressanta aspekter att utforska. Konsekvenserna av dessa, på längre sikt, tycker vi skulle vara av intresse för både näringslivet och samhället. Denna pågående förändring skapar ett ständigt tomrum för forskaren att fylla.

Referenslista

Publicerade källor

- Artsberg (2003), *Redovisningsteori –policy och –praxis*, Liber Ekonomi, Lund
- Blecher (2003), *Många nya namn*, Affärsvärlden, nr 45
- Blecher (2004), *Råden som blev årets snackisar*, Affärsvärlden, nr 45
- Blecher & Edling (2003), *Enskilda herre på analytikertronen*, Affärsvärlden, nr 45
- Brien (1998), *Professional Ethics and The Culture of Trust*, Journal of Business Ethics, vol 17, s. 391-409
- Dahmström (2000), *Från datainsamling till rapport*, 3 utg, Studentlitteratur, Lund
- Eklöv (1998), *Kvalitet i revision ”Immanens eller transcendens? En studie utifrån två synsätt”*, Licentiatuppsats i företagsekonomi, Handelshögskolan i Umeå
- Engerstedt & Strömquist (2003), *Revisorns opartiskhet och självständighet – en jämförelse mellan gamla och nya oberoenderegler*, Balans, nr 10
- Eriksson & Wiederheim-Paul (1999), *Att utreda forska och rapportera*, 6 utg, Liber ekonomi, Malmö
- Fant (1994), *Revisorns roll – en komparativ studie av revisorers, företagsledares och aktieägares attityder till extern revision i Finland och Sverige*, Skrifter utgivna vid Svenska Handelshögskolan, Helsingfors
- Fukuyama (1996), *Trust: the Social Virtues and the Creation of Prosperity*, Free Press Paperback, New York
- Föreningen Auktoriserade Revisorer (2004), *FAR:s Revisionsbok 2000*, FAR Förlag, Stockholm
- Gröjer (1994), *Grundläggande redovisningsteori*, 3 utg, Studentlitteratur, Lund
- Halvorsen (1992), *Samhällsvetenskaplig metod*, Studentlitteratur, Lund
- Holme & Solvang (1997), *Forskningsmetodik*, Studentlitteratur, Lund
- Holmquist (2001), *Revisorn, oberoendet och analysmodellen*, Balans, nr 10
- Jönsson (1985), *Eliten och normerna – Drivkrafter i utvecklingen av redovisningspraxis*, Doxa Ekonomi, Lund
- Jönsson (1991), *Role Making for Accounting While the State is Watching*, Accounting, Organization and Society, vol 16, s. 521-547

- Jönsson (2004), *Revisorsrollens nedgång (och fall?)*, Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet, working paper
- Koh & Woo (1998), *The expectation gap in auditing*, *Managerial Auditing Journal*, vol 13/3, s. 147-154
- Langsted (1999), *Revisorns kompetens och oberoende*, *Balans*, nr 2
- Lundahl & Skärvad (1999), *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*, 3 utg, Studentlitteratur, Lund
- Mayer, Davis & Schoorman (1995), *An Integrative Model of Organizational Trust*, *The Academy of Management Review*, vol 20, s. 709- 734
- Merriam, (1994), *Fallstudien som forskningsmetod*, Studentlitteratur, Lund
- Moberg (2003), *Bolagsrevisorn*, 2 utg, Nordstedts Juridik, Stockholm
- Morrison (2004), *Rush to judgement: the lynching of Arthur Andersen & Co*, *Critical Perspectives on Accounting*, vol 15, s. 335-375
- Puxty, Willmott, Cooper & Lowe (1987), *Modes of Regulations in Advanced Capitalism: Locating Accountancy in Four Countries*, *Accounting, Organization and Society*, vol 12, s. 273-291
- Rezaee (2004), *Restoring public trust in the accounting profession by developing anti-fraud education, programs, and auditing*, *Managerial Auditing Journal*, vol 19, s. 134-148
- Rienecker & Stray-Jørgensen (2002), *Att skriva en bra uppsats*, Liber, Malmö
- Rousseau, Sitkin, Burt & Camerer (1998), *Not so different after all: A cross-discipline view of trust*. *Academy of Management Review*, vol 23, s. 393-404
- Sveriges Rikes Lag (2003), *Aktiebolagslagen (1975:1385)*, Nordstedts Juridik, Stockholm
- Sveriges Rikes Lag (2003), *Revisorslagen (2001:883)*, Nordstedts Juridik, Stockholm
- Willmott, Puxty, Robson, Cooper & Lowe (1992), *Regulation of Accountancy and Accountants: A comparative Analysis of Accounting for Research and Development in Four Advanced Capitalist Countries*, *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, vol 5, s. 32-56

Elektroniska källor

- Beck-Friis (2003), *Kunskapen om revisorns roll är helt otillräcklig* [www]
Hämtad från http://www.svd.se/dynamiskt/naringsliv/did_6628582.asp,
2004-12-15

Brandinger & Linghede (2004), *Kan man lita på revisorer?* [www]
Hämtat från http://www.svd.se/dynamiskt/brannpunkt/did_8230213.asp,
2004-11-15

Code of Conduct [www]
Hämtat från <http://www.pwcglobal.com/se/swe/about/codeofconduct/index.html>,
2005-01-11

Förtroendekommissionen (2004), *SOU 2004:47 kapitel 1-7* [www]
Hämtat från <http://www.regeringen.se/content/1/c6/02/04/45/a415ad5d.pdf>,
2005-01-04

Revisorsamfundet, *Etiska regler* [www]
Hämtat från [http://www.revisorsamfundet.se/omsrsregler/4580.cs?
artIdClicked=4580](http://www.revisorsamfundet.se/omsrsregler/4580.cs?artIdClicked=4580), 2004-12-15

Revisorsnämnden (2003), *Revisorsnämndens uttalande – dokumentationskrav vid tillämpning av analysmodellen i samband med fristående rådgivning m.m.* [www]
Hämtat från <http://www.revisorsnamnden.se/Protokoll/03-06/bilaga2.pdf>,
2004-12-15

Santesson (2000), *Tystnadsplikten och god revisorssed* [www]
Hämtat från <http://www.far.se/balans/tystnad/>, 2004-12-14

Sarbanes-Oxley Act of 2002 [www]
Hämtat från [http://www.sarbanes-oxley.com/displaysection.php?level=2&pub_id
=Sarbanes-Oxley&chap_id=PCAOB1&message_id=9](http://www.sarbanes-oxley.com/displaysection.php?level=2&pub_id=Sarbanes-Oxley&chap_id=PCAOB1&message_id=9), 2005-01-12

Science Cited Index [www]
Hämtat från <http://isi02.isiknowledge.com/portal.cgi/wos>, 2005-01-12

Muntliga källor

Almerud Markus, finansanalytiker hos Handelsbanken. Telefonintervju
25 november 2004

Andersson Stefan, finansanalytiker hos Standard and Poor's. Telefonintervju
23 november 2004

Gårdemyr Maria, auktoriserad revisor hos KPMG. Telefonintervju
17 december 2004

Holm Evelyn, redovisningsspecialist på Skatteverket. Telefonintervju
2 december 2004

Ingman Bernt, CFO på Munters. Telefonintervju 13 december 2004

Johansson Thomas, finansanalytiker hos Enskilda Securities. Telefonintervju
14 december 2004

Lindholm Nils, CFO på Billerud. Telefonintervju 21 december 2004

Nackstad Caj, auktoriserad revisor hos KPMG, Internetkorrespondens
13 och 14 december 2004

Niveman Bo, CFO på Duroc. Telefonintervju 14 december 2004

Saläng Henrik, finansanalytiker hos Handelsbanken. Telefonintervju
25 november 2004

Sjölin Stefan, CFO på Karlshamns AB. Telefonintervju 17 december 2004

Tetens Gregor, redovisningsspecialist på Skatteverket. Telefonintervju
2 december 2004

Thulin Anders, auktoriserad revisor hos Öhrlings PricewaterhouseCoopers.
Internetkorrespondens 7 och 8 december 2004

Thuresson Thomas, CFO på Alfa Laval. Telefonintervju 16 december 2004.

Wahlström Bengt, auktoriserad revisor hos Deloitte. Personlig intervju
9 december 2004.

Bilaga 1

Intervjuguide

Vår uppsats har till syfte att kartlägga intressenters förtroende för revisorerna och deras arbete. Utifrån denna kartläggning vill vi skapa en förståelse på vilka grunder detta förtroende bygger och vad detta påverkas av. Vi ämnar dessutom belysa de konsekvenser och risker som föreligger ett minskat förtroende för revisorer.

1. Vilken befattning har Ni?
2. Hur många år har Ni inom yrket?

Revisorns roll

3. Vad anser Ni är revisorns uppgift?
4. Ser Ni några problem gällande revisorns *renodlade* roll?
5. Ser Ni några problem gällande revisorns *utvidgade* roll?
6. Anser Ni att det existerar ett förväntningsgap mellan intressenterna och revisorerna?
7. Har Ni, generellt sett, förtroende för revisorer som yrkesgrupp?
8. Hur anser du att revisorerna skapar förtroende?

Förtroendets tre byggstenar

Tystnadsplikt

9. Händer det att revisorer delar med sig av information som de egentligen inte borde (bryter tystnadsplikten)?
10. Utnyttjar revisorerna sin informationsplikt? Borde informationsplikten utökas som led i förtroendeskapandet?

Kompetens

11. Tycker Ni att revisorerna är tillräckligt kunniga i sitt yrke?
12. Tycker Ni att kraven på revisorers kompetens är för låga?

Oberoende

13. Ser Ni något hinder med att revisorer lämnar rådgivning utöver revideringen? Kan revisorns oberoende någonsin ifrågasättas när denna konsulter?
14. Kan det ekonomiska beroendet påverka revisorns beslut?
15. Vad anser Ni om att det ofta är företagsledningen som upphandlar revisionen och bestämmer revisorns arvode?
16. Finner ni att någon annan av FAR:s etiska regler är mer viktig än ovanstående?

Reglering

17. Tror Ni att regleringen genom lag och norm bidrar till att stärka förtroendet för revisorerna?
18. Behövs ytterligare reglering eller bör det slopas helt? Vilka konsekvenser och risker ser Ni med respektive alternativ?
19. Anser Ni att revisionsberättelsen är att betrakta som en kvalitetsstämpel?

Övrigt

20. Ser Ni några risker/konsekvenser med minskat förtroende för revisorerna och deras arbete?
21. Hur skulle Ni beskriva att förtroendet för revisorerna förändrats genom tiderna?

Vi ser gärna att Ni gör tillägg om det är något vi missat!

Vi har full förståelse om Ni finner några av frågorna av mer intresse än andra men vi ber Er, att i den utsträckning det går, svara på samtliga frågor.

Vi är oerhört tacksamma för Er insats och att Ni tar Er tid att hjälpa oss genomföra denna studie.

*Med vänliga hälsningar,
Cecilia Eisen, Johanna Mannerstam och Nils Stiernstedt*